

Πειραικό Ορόσημο

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 83
ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
2023

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
tax. Γραφείο
ΠΕΙΡΑΙΑ
Αριθμός Αδείας
1483

Επιστροφές Αλκιβιάδου 229
185 36 Πειραιάς

3

Γνώμη

Η επανάσταση της Τεχνητής Νοημοσύνης: οφέλη και κίνδυνοι

Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου Προέδρου του Συλλόγου

“Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά”

4

Αρχαιογνωστικά

Το τέλος της Αναγέννησης (1520/30 - 1600/14)

Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

12

Ιστορικά

Που τοποθετείται στον χάρτη η Τροία των επών

Τι μεταφέρει η αρχαία ελληνική γραμματεία για τον Τρωικό Πόλεμο

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού, Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE,

Γεν. Γραμματ. Εταιρείας Διερεύνησης Αρχαιο-Ελληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας/ΕΔΑΒuT

Μέλος της Ένωσης Ευρωπαίων Αρχαιολόγων (Ε.Α.Α.), της Εταιρείας Αιγαιακής Προϊστορίας “ΑΙΓΕΥΣ”

17

Ματιές στην Πειραιϊκή Ιστορία

Δελτία αποδείξεως αγορών, τιμολόγια, τεκμήρια παλαιών επιχειρήσεων στον Πειραιά, λίγα περί Ιππόδρομου Φαλήρου

Του Δημήτρη Κρασονικολάκη, Δημοσιογράφου - Συλλέκτη.

Ανεξάρτητου ερευνητή πειραιϊκής ιστορίας και λογοτεχνίας

21

Αρχαιολογικό Πανόραμα από την Ελλάδα και τον Κόσμο

Επιμέλεια Κωστή Μανωλάκη

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017 - E-mail: mouseio.peiraia@gmail.com

ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 83 • Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2023

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ.: 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Πύλης 75-79, 185 33 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4121935

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

**Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.**

**Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά
τις απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου**

ΑΤΕΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ-ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 Πειραιάς
Τηλ.: 210 41 82 591, 210 45 37 521
E-mail: mourousias1@yahoo.gr

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31
- Βιβλιοπωλεία:**
 - BALABANIS: Καραολή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
 - ΓΡΑΦΙΔΑ: Ελ. Βενιζέλου 188, Κερατσίνι, 18755
 - FATA LIBELLI: Πραξιτέλους 161-163, 185 35 Πειραιάς
 - ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.:
Καραϊσκού 157, Πειραιάς και Φίλωνος 35, Πειραιάς
 - ΤΣΙΟΥΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ & ΟΥΡΑΝΙΑ Ο.Ε.:
Κολοκοτρώνη 100, Πειραιάς
 - ΧΑΤΟΠΟΛΙΣ: Καραολή και Δημητρίου 32, Πειραιάς

Φωτογραφία εξωφύλλου: Λεπτομέρεια από το έργο του Ιταλού Ζωγράφου *Paolo Veronese* -η οικογένεια του Δαρείου μπροστά στον Αλέξανδρο - 1565- 1567

Η επανάσταση της Τεχνητής Νοημοσύνης: οφέλη και κίνδυνοι

Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου

Προέδρου του Συλλόγου "Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου
και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά"

Η τεχνητή νοημοσύνη έχει εισβάλει με μεγάλη δυναμική στην καθημερινότητά μας. Πρόκειται για μια διαδικασία που εξελίσσεται με ραγδαίο ρυθμό, για μια επανάσταση που όμοια της δεν έχει γνωρίσει η ανθρωπότητα. Μόνο με θεωρίες επιστημονικής φαντασίας θα μπορούσαν να συγκριθούν οι άπειρες εφαρμογές της. Και να σκεφτεί κανείς ότι βρισκόμαστε ακόμα στην αρχή. Τεχνητή νοημοσύνη ονομάζουμε την ικανότητα των μηχανών να αναπαράγουν τις γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου μέσα από τη μάθηση, την εκπαίδευση, την εμπειρία και την προσαρμοστικότητα της ίδιας στο εκάστοτε περιβάλλον με την ανάλυση των συνεπειών προηγούμενων δράσεων με αυτόνομο τρόπο με στόχο την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων. Η ταχύτατη ανάπτυξη της οφείλεται στη μεγάλη εξέλιξη των υπολογιστικών συστημάτων, στη συσσώρευση ασύλληπτα μεγάλου όγκου ψηφιακών δεδομένων. Υπολογίζεται ότι τα δεδομένα σε παγκόσμια κλίμακα από 33 zettabytes το 2018 θα φτάσουν το 2025 στα 175 zettabytes (1 zettabyte ισούται με 1 τρισεκατομμύριο gigabytes), Για να σχεδιαστούν τα συστήματα υπολογιστών που λειτουργούν ως τεχνητή νοημοσύνη απαιτείται η ανάπτυξη μιας σειράς παραγόντων: γνώση από φυσικά συστήματα, όπως ο ανθρώπινος εγκέφαλος, τα λεγόμενα νευρωνικά δίκτυα, εξελιγμένα μαθηματικά, εξελισσόμενα μικροκυκλώματα (μικροτσίπς) και η ανάπτυξη βάσεων δεδομένων, όπου η τεχνητή νοημοσύνη αντλεί την πρώτη της ύλη.

Η ανθρωπότητα βαδίζει σε ένα νέο κόσμο που τα χαρακτηριστικά του μόλις αρχίζουν να διαφαίνονται. Η τεχνητή νοημοσύνη και η ρομποτική αποτελούν τον πυρήνα μιας νέου τύπου ανάπτυξης, η οποία θα φέρει τεράστιες ποιοτικές αλλαγές στην εργασία. Είναι μία τεχνητή προσομοίωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, κατά την οποία τα μοντέλα της τροφοδοτούνται από δεδομένα, εκπαιδεύονται για να παίρνουν έξυπνες αποφάσεις. Η αυτοματοποιημένη παραγωγή σε συνδυασμό με την τεχνητή νοημοσύνη αναμένεται να αυξήσει την παραγωγικότητα. Όπως συνέβη όμως σε προηγούμενες επαναστάσεις υπάρχουν θέσεις εργασίας που θα σαρωθούν, θα καταργηθούν και άλλες θέσεις εργασίας οι οποίες θα δημιουργηθούν. Η εξέλιξη της αναμένεται να μειώσει την έκθεση του ανθρώπου σε βαριές και ανθυγιεινές συνθήκες.

Η τεχνητή νοημοσύνη και η γλωσσική τεχνολογία μπορούν να παράσχουν σημαντικές εφαρμογές αυτοματοποιημένης μετάφρασης προσωπικών βοηθών, ομιλούμενη γλώσσα για ρομπότ και διαδίκτυο των πραγμάτων, έξυπνη ανάλυση, αυτοματοποιημένο εντοπισμό διαδικτυακής προπαγάνδας, ψευδών ειδήσεων. Μπορούμε ενδεικτικά να αναφέρουμε άλλες εφαρμογές όπως εξατομικευμένες συστάσεις για αγορές και διεξαγωγή εμπορίου, διαδικτυακή αναζήτηση μέσω προσωπικών ψηφιακών βοηθών, εικονικός βοηθός ως προσωπικός γραμματέας, αυτόνομα αυτοκίνητα με συστήματα πλοήγησης, ενίσχυση της κυβερνοασφάλειας με αναγνώριση και αντιμετώπιση κυβερνοεπιθέσεων. Με τη βοήθεια της τεχνικής νοημοσύνης γίνεται ανάλυση δεδομένων στον τομέα της υγείας, με ανίχνευση προτύπων που δυνητικά μπορούν να οδηγήσουν σε επιστημονικές ανακαλύψεις. Μπορεί να συμβάλει επίσης στην ενίσχυση της ασφάλειας και της ταχύτητας των σιδηροδρόμων, στην κατασκευή έξυπνων εργοστασίων με έγκαιρη πρόγνωση βλαβών και συντήρησης, σε βι-

ώσιμα επιστημονικά συστήματα με την παραγωγή πιο υγιεινών τροφίμων μέσω της ελαχιστοποίησης χρήσης νερού, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, στην ποιοτική βελτίωση της δημόσιας διοίκησης. Τεράστια μπορεί να είναι και η συμβολή της στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής επιταχύνοντας την ανακάλυψη της επιστήμης νέων υλικών, ώστε να αποκτήσει ο κόσμος καθαρή ενέργεια, πράσινη και κυκλική οικονομία, καλύτερη διαχείριση αποβλήτων. Μια έρευνα σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη δείχνει ότι το 45% των συνολικών κερδών έως το 2030 για τις επιχειρήσεις θα προέλθει από τη λειτουργία της για τη βελτίωση των προϊόντων και την προσέλκυση των καταναλωτών. Το πλεονέκτημα της τεχνητής νοημοσύνης είναι ότι μπορεί να ελαχιστοποιήσει και να εξαλείψει τα ανθρώπινα λάθη όχι μόνο με την αποφυγή της σπατάλης πόρων και χρόνου αλλά απεναντίας με την εξοικονόμηση τους για την ταχύτερη λήψη των αποφάσεων. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να οδηγήσει σε ωφέλιμες προβλέψεις για τον άνθρωπο. Στον τομέα της μηχανικής μάθησης μία τελευταία εξέλιξη είναι τα μεγάλα γλωσσικά μοντέλα όπως το ChatGPT, τα οποία εξελίσσονται μαθαίνοντας από τεράστια πακέτα κειμένων πώς να δημιουργούν νέα κείμενα όμοια με αυτά των ανθρώπων. Επίσης μαθαίνουν με τη χρήση μοντέλων να δημιουργούν ρεαλιστικές εικόνες, ήχο και βίντεο από την περιγραφή ενός κειμένου.

Υπάρχουν όμως και μεγάλοι κίνδυνοι. Κίνδυνοι παραπληροφόρησης, χειραγώγησης, παραβίασης της ιδιωτικής ζωής, περιορισμός της δημιουργικότητας του ανθρώπου, περιορισμού της δημοκρατίας και απειλής της ειρήνης. Όλα αυτά εξαρτώνται από την κακή χρήση αυτού του επαναστατικού εργαλείου. Εάν δεν θεθούν κανόνες οι άνθρωποι που υπόκεινται στους περιορισμούς της βιολογικής εξέλιξης σε κάποια φάση δεν θα μπορούν να ανταγωνιστούν τις μηχανές, που από μόνες τους μπορούν να αυτοτροφοδοτούνται με μεγαλύτερη ταχύτητα και να παράγουν δικά τους σχέδια και μοντέλα και να μπορούν να σκέφτονται αν θα πρέπει να το κάνουν και με ποιο τρόπο. Αυτή η δυναμική της τεχνητής νοημοσύνης και η πιθανότητα να αυτονομηθεί τελείως, να ξεφύγει από τον έλεγχο του ανθρώπου, θορύβησε κορυφαίους εκπροσώπους μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών όπως η Google, Microsoft, Apple, OpenAI, καθώς και εκατοντάδες ειδικούς οι οποίοι με μία ανοιχτή επιστολή προς το Κογκρέσο ζητούσαν επείγουσα ρύθμιση για το μετριάσιμο του κινδύνου εξαφάνισης από την τεχνητή νοημοσύνη.

Το πρώτο σύνολο ολοκληρωμένων κανόνων στον κόσμο σε ότι αφορά τη διαχείριση των κινδύνων που σχετίζονται με τη λειτουργία της τεχνητής νοημοσύνης ψήφισε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 14 Ιουνίου. Βρέθηκε η χρυσή τομή για μία ολιστική προσέγγιση ανάμεσα στη διασφάλιση της καινοτομίας και τον ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών γλωσσών στον τεχνολογικό τομέα και της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θεσπίζει για πρώτη φορά υποχρεωτικούς δεοντολογικούς κανόνες και αρχές για όλους. Ψήφισε με συντριπτική πλειοψηφία για την προστασία της δημοκρατίας, την αποτροπή διακρίσεων, υπέρ των ανθρώπινων αξιών και δικαιωμάτων, αλλά και για την στήριξη της καινοτομίας και των επιχειρήσεων. Είναι μία απόφαση ανθρωποκεντρική με λογοδοσία και διαφάνεια των αλγοριθμικών συστημάτων για τη λήψη των αποφάσεων. Οι εταιρείες σύμφωνα με την απόφαση θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις διαφάνειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απορρίφθηκε η τροπολογία για την εξ αποστάσεως βιομετρική αναγνώριση προσώπων σε δημόσιους χώρους για πρόληψη εγκληματικών πράξεων. Επίσης η Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ανακοίνωσαν ένα σχέδιο σύνταξης κοινού κώδικα δεοντολογίας για την τεχνητή νοημοσύνη που θα είναι ανοιχτός για όλες τις δημοκρατικές χώρες και θα εφαρμόζεται εθελοντικά. Αν και υπάρχει ακόμη αρκετός δρόμος να διανυθεί, εν τούτοις αυτές οι εξελίξεις μας κάνουν πιο αισιόδοξους για τη σωστή χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης.

Το τέλος της Αναγέννησης (1520/30- 1600/14)

Του Γιώργου Σταϊνχάουερ,
Αρχαιολόγου, τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

Η ιταλική άνοιξη θα κρατήσει όσο αυτή της κλασικής Αθήνας, όχι πάνω από έναν αιώνα. Το τέλος της δεν θα είναι όμως όπως εκείνης μια μακριά παρακμή, αλλά η τραγική ανατροπή ενός ολόκληρου κόσμου, που μέσα σε μια γενιά θα δει τον ελεύθερο, φωτεινό ορίζοντα να σκοτεινιάζει από ένα νέο Μεσαίωνα.

Κάθε πολιτισμός έχει βέβαια τις γεωγραφικές και χρονικές συντεταγμένες του. Η ιταλική αναγέννηση ήταν μια υπόθεση της ανεξάρτητης ιταλικής πόλης. Όμως ήδη από τις αρχές του 16ου αι. οικονομικά και πολιτικά η Ιταλία και μετά από χιλιάδες χρόνια η Μεσόγειος έχουν περάσει στο περιθώριο της ιστορίας. Στην οικονομία και την πολιτική ένας νέος, ατλαντικός, πόλος έχει δημιουργηθεί με την ανάπτυξη των πόλεων της ΒΔ Ευρώπης και των βασιλείων της Γαλλίας και της Αγγλίας και την ισπανική κατάκτηση και λεηλασία του Νέου Κόσμου. Στον χώρο του πολιτισμού, ο συνδυασμός του αστικού πιετισμού της Μεταρρύθμισης με την απεγνωσμένη προσπάθεια παλινόρθωσης της καθολικής εκκλησίας έχουν συσκοτίσει τον πνευματικό ορίζοντα και το αναγεννησιακό μήνυμα έχει πνιγεί στο σκοτάδι του δογματισμού.

Το τέλος της ιταλικής Αναγέννησης έχει μια συμβατική ημερομηνία, το 1527, τη χρονιά της λεηλασίας της Ρώμης (sacco di Roma) από τα στρατεύματα του αυτοκράτορα του Γερμανικού Έθνους δούκα της Φλάνδρας και βασιλιά της Ισπανίας και του Νέου Κόσμου, Κάρολου του Πέμπτου. Ο Πάπας θα παραιτηθεί έκτοτε από κάθε πολιτική φιλοδοξία, αλλά θα επιτύχει να εγκαταστήσει, με την υποστήριξη της αντιδραστικής δύναμης της Ισπανίας, την απόλυτη πνευματική κυριαρχία του σε ολόκληρη την Ιταλία. Ο θρησκευτικός ολοκληρωτισμός θα επιδιώξει να ακυρώσει τις κατακτήσεις του αναγεννησιακού ανθρωπι-

Εικ. 1. Μιχαήλ Άγγελος. Η σαρκοφάγος του Τζουλιάνο Παρεκκλήσιο των Μεδίκων, Αγ. Λαυρέντιος Φλωρεντία

Εικ. 2. Μιχαήλ Άγγελος. Η είσοδος στη Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη στη Φλωρεντία 1524-26

σμού και να γυρίσει τα πράγματα πίσω στον Μεσαίωνα. Τους νέους περιοριστικούς όρους για την τέχνη θα διατυπώσει η σύνοδος του Τρέντο, την αυστηρή εφαρμογή τους -όπως και γενικά την εποπτεία της πνευματικής ζωής θα αναλάβει η Ιερά Εξέταση, που τώρα -όχι όπως γενικά πιστεύεται στο Μεσαίωνα- θα γνωρίσει τις μεγάλες δόξες της, και το τάγμα των Ιησουιτών. Το νέο κλίμα είναι φανερό στη σύγκριση του Αρίστο με τον Τάσσο, στην πυρά του Giordano Bruno και στην καταδίκη του Γαλιλαίου. Πόσο διαφορετικός δεν είναι ο σύγχρονος κόσμος του Rabelais και του Montaigne στην άλλη πλευρά των Άλπεων!

Η δεύτερη περίοδος του Μιχαήλ Αγγέλου

Η μορφή που κυριαρχεί στα χρόνια αυτά της κρίσης -πηγή έμπνευσης όχι μόνο για τους συγχρόνους αλλά και για τις επόμενες γενιές- είναι η γιγάντια, παθιασμένη πάντα με το ανδρικό σώμα, βαθιά τυραννισμένη, όπως φαίνεται στην ποίηση και στα έργα του, μορφή του Μιχαήλ Άγγελου φίλου του ιδρυτή του Ιησουϊτικού τάγματος Αγ. Ιγνατίου Loyola.

Τα δύο μεγάλα πλαστικά σύνολα που προαναγγέλλουν την εξέλιξη του στον πατέρα του μπαρόκ είναι οι σκλάβοι και ο Μωϋσής που για τον τάφο του Πάπα Ιούλιου που δεν κατάφερε να ολοκληρώσει (γι' αυτά μιλήσαμε σε προηγούμενο τεύχος) και το παρεκκλήσι του Αγ. Λαυρεντίου στη Φλωρεντία (1520-1526) με τους τάφους των Μεδίκων. Ενθρονισμένοι στις κόγχες των αντικριστών πλαϊνών τοίχων, ο Τζουλιάνο και ο Λορέντζο εκπρόσωποι αντίστοιχα της δράσης και της στοχαστικής ζωής, στρέφονται στο κέντρο στην Θεοτόκο που πλαισιώνουν οι Άγιοι προστάτες της οικογένειας. Τις συμβολικές σαρκοφάγους των δύο ανδρών κοσμούν, αβέβαια ξαπλωμένες (έτοιμες

Εικ. 3. Μιχαήλ Άγγελος, Η Δεύτερα Παρουσία, Καπέλα Σιξτίνα, Ρώμη 1535- 41

να γλιστρήσουν) στα ελικοσχήμα καλύμματα τους, του μεν πρώτου οι μορφές της νύχτας και της νέας ημέρας (Εικ.1), του δεύτερου της Αυγής και του Δειλινού. Στο ίδιο συγκρότημα ο Μιχαήλ Άγγελος θα δώσει με το σχεδιασμό της εισόδου της Biblioteca Laurenziana τα πρώτα δείγματα της επαναστατικής αρχιτεκτονικής μεγαλοφυΐας του (Εικ.2).

Το έργο που χαρακτηρίζει τη νέα περίοδο της δημιουργίας του είναι η Δεύτερα Παρουσία (Εικ.3). Η τοιχογραφία καλύπτει με μια ενιαία σύνθεση ολόκληρη την ανατολική πλευρά της καπέλα Σιξτίνα πίσω από τον ιερό βωμό. Την Ανάσταση του Χριστού, που προβλεπόταν για το σημείο αυτό έχει αντικαταστήσει η ανάσταση και η κρίση ολόκληρης της ανθρωπότητας στο τέλος των χρόνων. Πρόκειται για κάτι το τελείως νέο και τρομακτικό, ξένο στην αφήγηση της Παλαιάς Διαθήκης που κοσμεί την οροφή. Εδώ έχουμε την έκφραση του εκδικητικού πνεύματος της τραυματισμένης εκκλησίας. Ο νέος, γυμνός, ως νέος Απόλλων, Θεός, ορθώνεται, ψηλά στο κέντρο, περιτριγυρισμένος από το πλήθος των μαρτύρων, οι οποίοι - σε ηρωική γυμνότητα - κραδαίνουν τα όργανα του μαρτυρίου τους, απαιτώντας εκδίκηση, και με μια οργισμένη χειρονομία στέλνει τους αμαρτωλούς στην αιώνια κόλαση. Αυτός που έχουμε μπροστά μας δεν είναι πια ο χριστιανικός θεός της Αγάπης και της Συγγνώμης αλλά ο εξοργισμένος αμείλικτος Τιμωρός. Στα πόδια του η Θεοτόκος, ανίκανη τώρα πλέον να μεσολαβήσει, κλείνεται στον εαυτό της. Η ευκαιρία της σωτηρίας για τους ανθρώπους έχει χαθεί. Όσοι από τους νεκρούς, που βλέπουμε κάτω αριστερά να ανεβαίνουν από τους τάφους τους, κριθούν ένοχοι θα κατακλημνησθούν από την άλλη πλευρά, σαν ένα πλέγμα τυραννισμένων σωμάτων που σέρνουν οι δαίμονες στα τάρταρα, ενώ στο κέντρο ηχεί στις σάλπιγγες ένα τρομακτικό, τελεσίδικο *dies irae*.

Την παράλληλη εξέλιξη της πλαστικής έκφρασης και της εσωτερικής του δράματος από τον Μιχαήλ Άγγελο παρακολουθούμε στις διαδοχικές αποδόσεις της Πιετά, από το πρώιμο σύμπλεγμα του Αγ. Πέτρου (βλ τεύχος 80, Εικ.12), με το σώμα του Χριστού ήρεμα ξαπλωμένο στα πόδια της Μητέρας του, σε εκείνο της *Pieta Bandini* όπου Αυ-

Εικ. 4. Μιχαήλ Άγγελος, *Pietà Bandini*, Φλωρεντία τέλη δεκαετίας 1550

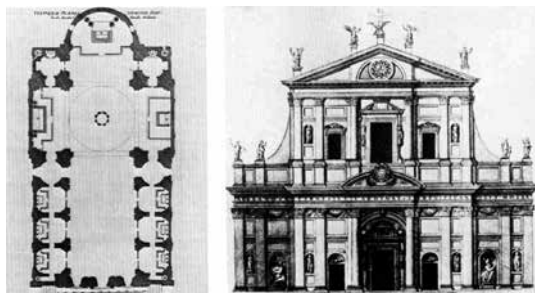
Εικ. 5. Μιχαήλ Άγγελος, *Pietà Rondanini*, Μιλάνο 1564

τός καταρρέει μπροστά μας συγκρατημένος από τις δύο γυναίκες κάτω από το βλέμμα του Ιωσήφ της Αριμαθαίας (Εικ.4), τέλος στην ημιτελή, σχεδόν μοντέρνα σύλληψη της τραγικής ένωσης των δύο μορφών σε μια κραυγή πόνου στην *Pieta Rondanini* (Εικ.5)

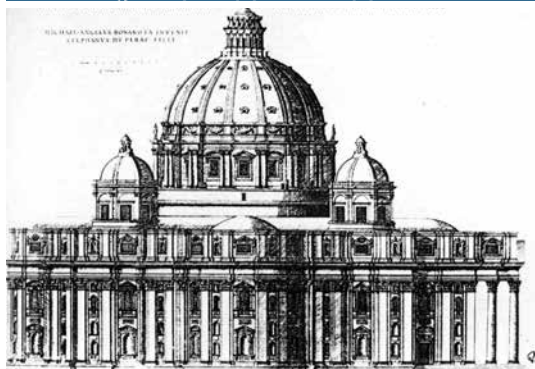
Αυτή τη δεύτερη περίοδο της δημιουργικής ζωής του Μιχαήλ Άγγελου χαρακτηρίζει η στροφή στην αρχιτεκτονική. Την ευνοεί η μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα της εποχής της Αντιμεταρρύθμισης που επιδιώκει την προβολή της καθολικής πίστης και της παπικής εξουσίας, με τον πολλαπλασιασμό ναών, μοναστηριών και ιδρυμάτων. Η φήμη του Μιχαήλ Άγγελου του επιτρέπει πλέον να κάνει ότι θέλει: Στη ζωγραφική το έδειξε η σοκαριστική Δεύτερη Παρουσία. Στην αρχιτεκτονική, η αψ' υψηλού αντιμετώπιση όλων των κλασικών κανόνων και η δημιουργία νέων μορφών που θα του δώσουν τον τίτλο του «πατέρα του μπαρόκ»: η αρχιτεκτονική γίνεται έτσι δραματική: το κτίριο (παλάτι ή εκκλησία) δεν αντιμετωπίζεται πια ως μια παρατακτική, βάσει συγκεκριμένων κανόνων και αναλογιών, διάταξη ορόφων, ανοιγμάτων, στηριγμάτων, αλλά ως ένα οργανικό σώμα, όπου όλα τα στοιχεία υποτάσσονται στην κεντρική ιδέα. Την οργανική ενότητα της πρόσοψης θα πετύχει ο ώριμος Bramante δίνοντας στο ισόγειο της οικίας του Ραφαέλο (τεύχος 80 Εικ. 26) τη μορφή ενός ποδίου πάνω στο οποίο καθόταν το κτίριο. Ο Μιχαήλ Άγγελος στο Palazzo dei Conservatori στο Καπιτώλιο (Εικ.6) ενώνει αντίθετα ισόγειο και όροφο με μια τεράστια πεσσοστοιχία (μια τολμηρή λύση που θα γενικευτεί στο μπαρόκ) ενώ παράλληλα ενοποιεί την όψη του τοίχου καλύπτοντας με σοβά τη λίθινη δομή, και αντικαθιστώντας την παραδοσι-

Εικ. 6. Μιχαήλ Άγγελος, Palazzo dei Conservatori, Ρώμη 1539

Εικ. 7. Vignola. Η εκκλησία του Gesù. Σχέδιο πρόσοψης και κάτοψης 1570

Εικ. 8. Μιχαήλ Άγγελος. Σχέδιο του Αγ. Πέτρου (κατά Duperrac)

ακή ελαφριά αναγεννησιακή κιονοστοιχία με ενσωματωμένους στον τοίχο ημικίονες ή πεσσούς.

Στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική η ρυθμική άρθρωση των επιφανειών και των εσωτερικών χώρων υποτάσσεται τώρα σε μια κεντρική ιδέα: στη πρόσοψη με τη συμπύκνωση προς το κέντρο των διαστημάτων ημικιόνων και παραθύρων· στο εσωτερικό με την αύξηση του πλάτους του κεντρικού κλίτους σε βάρος των πλαϊνών, που θα κορυφωθεί με την αντικατάστασή τους από απλές κόγχες στον Gesù του Vignola (1507–1573) (εικ.7), την κεντρική εκκλησία του τάγματος των Ιησουιτών, η οποία θα επιβληθεί στη συνέχεια ως το πρότυπο όλων των εκκλησιών της Αντιμεταρρύθμισης. Την ιδανική μορφή ενός ενιαίου εσωτερικού χώρου προσέφερε όμως για τους συγχρόνους -περισσότερο και από το Πάνθεον, η Αγ. Σοφία. Αυτή θα επιλέξει ο Bramante για την κάτοψη του Αγ. Πέτρου. Μετά το θάνατό του την οικοδόμηση θα αναλάβει ο Μιχαήλ

Εικ. 12. Sansovino, Η βιβλιοθήκη της Βενετίας. Έναρξη 1537

Εικ. 9. Bronzino. Αλληγορία: Αφροδίτη, Έρως, Χρόνος και Τρέλλα, Λονδίνο 1545

Εικ. 10. Parmigianino, Madonna del Collo Longo (Η Παναγία με το μακρύ λαιμό), Φλωρεντία, Pitti, 1535

Άγγελος ο οποίος θα αφιερώσει σ' αυτήν το υπόλοιπο της ζωής του (εικ.8). Η εντύπωση που θα έδινε τελειωμένος ο ναός καταστράφηκε ωστόσο από την προσθήκη επέκτασης του κλίτους και την κατασκευή μιας πομπώδους αλλά ανούσιας πρόσοψης από τον Maderna, που ουσιαστικά κρύβει το ναό από τα μάτια των επισκεπτών.

Εικ. 11. Gianbologna (αρ.) Η αρπαγή των Σαβίνων 1582 (δεξ.) Αφροδίτη 1572/3, Φλωρεντία

Ο μανιερισμός

Η προσωπικότητα του Μιχαήλ Αγγέλου υπήρξε καθοριστική για την πορεία της τέχνης της Αναγέννησης. Ανταποκρινόταν στη γενική ανάγκη για αλλαγή. Οι τέλει αναλογίες, η γαλήνη και η λιτότητα της κλασικής μορφής είχαν αρχίσει να κουράζουν. Τον καλλιτέχνη δεν ικανοποιεί πια η απλή στατική αρμονία της κλειστής αναγεννησιακής σύνθεσης: είναι σε αναζήτηση της κίνησης, και μιας νέας, οργανικής, ενότητας του έργου μέσα από το συγκερασμό των δυσαρμονιών των χρωμάτων, των οπτικών γωνιών, των υπερβολών ακόμα και των παραμορφώσεων στις αναλογίες, τις εκφράσεις και τις στάσεις των μορφών. Στοιχεία της αλλαγής διακρίνονται ήδη στον Ραφαέλο, π.χ. στη σύγκριση της Σχολής των Αθηνών του 1509/10 με την Εκδίωξη του Απολλοδώρου από το Ναό του 1511/12 βλ. τεύχος αρ. 81 του περιοδικού εικ.5 και 7) και κυρίως στη Μεταμόρφωση του Ιησού του 1517/19 (ό.π. εικ. 19) που συμπλήρωσε ο μαθητής του Giulio Romano.

Στην αρχιτεκτονική η τάση στο μανιερισμό και στην εξεζητημένη μορφή, διαπιστώνεται στη σύγκριση της οικίας Ραφαέλο του Bramante με το μέγαρο Branconio dell'Aquila του ίδιου του Ραφαέλο: η κιονοστοιχία από τον όροφο μεταφέρεται τώρα στο ισόγειο, η αντιστοιχία στη διάταξη των ανοιγμάτων ισογείου και ορόφου καταργείται, τα παράθυρα του ορόφου εναλλάσσονται τώρα με κόγχες, που επιστέφουν αντίστοιχα γιρλάντες και φεγγίτες. Τη ίδια εποχή η μόδα των αριστοκρατικών εξοχικών επαύλεων

Εικ. 13. Palladio. Το εσωτερικό της εκκλησίας S. Giorgio Maggiore, Βενετία 1566

Εικ. 14. Veronese. Τοιχογραφίες Villa Barbaro, Maser, έναρξη 1560

Εικ. 15. Veronese. Ο θρίαμβος της Βενετίας, Palazzo Ducale, Βενετία 1585

Εικ. 16. Veronese. Το δείπνο στην οικία του Λευή, Accademia, Βενετία 1573

(villae suburbanae) δίνει εξάλλου στους αρχιτέκτονες όπως ο μαθητής του Ραφαέλο Giulio Romano και ο Vignola. την ευκαιρία για παχυνίδια με τους κλασικούς κανόνες. Αντίστοιχα στις θεωρητικές πραγματείες (libri dell'architettura) που τώρα πληθαίνουν και στο έργο των μεγάλων συγχρόνων αρχιτεκτόνων Vignola, Peruzzi, Serlio και Palladio, βλέπουμε συγχρόνως με τις λίγο-πολύ φανταστικές ερμηνείες της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής του Βιτρούβιου να κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος το παράδοξο, το caprizioso, χαρακτηριστικό της ελευθεριότητας απέναντι στις καθαρές αναγεννησιακές μορφές. Μέσα σε αυτό το πνεύμα νοείται, όσο παράδοξο και αν φαίνεται, η εμφάνιση των πρώτων δειγμάτων ενός κλασικισμού, π.χ. στο θεωρητικό έργο και τις κλασικιστικές επαύλεις του Palladio που θα αποτελέσουν το πρότυπο της αγγλικής αρχιτεκτονικής του 18ου αι

Το νεωτεριστικό, αντι-αναγεννησιακό, πνεύμα του μανιερισμού (stilo moderno) εκφράζουν, περισσότερο από την δέσμια των δομικών και πρακτικών αναγκών -, αρχιτεκτονική, οι εικαστικές τέχνες, η πλαστική και η ζωγραφική. Σ' αυτές η παράδοση του Ραφαέλο και η ασφυκτική -στην πλαστική αποκλειστική- παρουσία του Μιχαήλ Αγγέλου θα οδηγήσουν σε εξεζητημένες λύσεις στην απόδοση της μορφής, στη σύνθεση της παράστασης και την αντίληψη του χώρου, που δικαιολογούν απόλυτα τον χαρακτηρισμό του μανιερισμού. Στους πίνακες του Bronzino, Parmigianino, Pantormo, Rosso κ.α. την αλλόκοτη εντύπωση από τις αφύσικες πόζες (Εικ.9) και αναλογίες (Εικ.10), επιτείνουν τα ψυχρά χρώματα και η αλληγορική διάθεση· στην πλαστική η θεατρική επίδειξη της ανδρικής βίας ή της γυναικείας χάρης, που προετοιμάζουν το μπαρόκο (Εικ.11).

Το πνεύμα του μανιερισμού δεν θα βρει ωστόσο την ολοκλήρωσή του στη Φλωρεντία ή στη Ρώμη που βουλιάζουν στον ακαδημαϊσμό και τη θεατρική υπερβολή, αλλά στην ακόμη ισχυρή Βενετία, και τη νέα πολιτική και οικονομική (χάρη στο χρυσό της Αμερικής) υπερδύναμη και πρωταγωνίστρια του καθολικισμού, την Ισπανία.

Η Βενετία, χάρη στην αυτονομία που της έδινε ο πλούτος (είναι ακόμα η πιο πλούσια πόλη της Ευρώπης) παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανεπηρέαστη από το

βαρύ κλίμα της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και της αντιμεταρρυθμιστικής αμφισβήτησης της Αναγέννησης.

Η παρουσία των αρχιτεκτόνων (Sanmichele, Sansovino κλπ), (Εικ.12), που εγκατέλειψαν τη Ρώμη μετά το 1527 θα καθορίσει την αναγεννησιακή αναμόρφωση της -έως τότε γοτθικής- όψης της πόλης, στην οποία η ψυχρή μεγαλοπρέπεια των εκκλησιών του Palladio θα δώσουν πρόσθετη λάμψη (Εικ.13). Στη ζωγραφική δεν είναι το Μιχαήλ Άγγελος που δίνει τον τόνο, αλλά δύο τελείως διαφορετικοί μεταξύ τους μαθητές του Τιτσιάνο: ο Veronese (1528-1588) και ο Tintoretto (1518-1594)

Ο Veronese (1528-1588), γεννημένος στη Βερόνα (από όπου και το όνομά του) είναι ο άνθρωπος που με το τεράστιο διακοσμητικό ταλέντο του ολοκληρώνει την εξωστρεφή, λαμπρή παράδοση της Αναγέννησης. Δεν προσφέρει τη θρησκευτική κατάνυξη, δεν επικαλείται το

Εικ. 17. Veronese. Ο γάμος στην Κανά, Παρίσι Λούβρο 1562-63

Εικ. 18. Veronese. Η οικογένεια Cuccina παρουσιάζεται στην Παναγία, Δρέσδη 1571-2

Εικ. 19. Veronese. Η κόρη του Φαραώ σώζει το βρέφος Μωϋσή από το Νείλο, Prado Μαδρίτη 1580

Εικ. 21. Veronese, Η ευτυχής ένωση (από τις τετραλογία των «Αλληγοριών του Λονδίνου») 1565

Εικ. 22. Tintoretto. Το θαύμα του Αγίου Μάρκου που σώζει ένα σκλάβο Accademia Βενετία 1548

Εικ. 23. Tintoretto. Τα Εισόδια της Θεοτόκου, S.Maria dell'Orto, Βενετία 1551-2

Εικ. 20. Veronese, Η οικογένεια του Δαρείου στα πόδια του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Λονδίνο 1565-7

συναίσθημα. Μας ξαφνιάζει ευχάριστα με τη λάμψη και την ενέργεια που αποπνέουν οι συνθέσεις του, το πλήθος των μορφών η ποικιλία των στάσεων και η πολυτέλεια των αμφιέσεων, η πολυπλοκότητα της σύνθεσης, τα θερμά λαμπερά χρώματα. Από την αρχή έδειξε ένα μοναδικό χάρισμα ανοίγματος στον χώρο, συνεχιστής σ' αυτό της παράδοσης του Μαντέντ (από τη γειτονική Πάντοβα, βλ τεύχος 79 εικ. 31 και 32) και πρόδρομος του μπαρόκ. Στη βίλα Barbaro Maser του Παλλάντιο (1561) οι τοίχοι ζωντανεύουν από τον ζωγραφιστό αρχιτεκτονικό και γλυπτό διάκοσμο ψεύτικες πόρτες που φυλάνε κομψοί φρουροί ή άλλες μισάνοικτες, από όπου προβάλλει ένα παιδάκι, κυρίες που μας κοιτούν από τα μπαλκόνια, μυθολογικές σκηνές και -για πρώτη φορά από τη ρωμαϊκή εποχή- εξοχικά τοπία. (Εικ.14). Στο αποκορύφωμα της τέχνης της ψευδαίσθησης, ένα βήμα πριν από το μπαρόκ, θα φθάσει αργότερα (1583) στις τοιχογραφίες που δοξάζουν τη Βενετία, ιδιαίτερα στην οροφोगραφία της Αίθουσας του Μεγάλου Συμβουλίου του Palazzo Ducale (Εικ.15). Στους μεγάλους πίνακες, που προορίζονταν για τις τράπεζες (τα εστιατόρια) των βενετσιάνικων μοναστηριών τα ταπεινά γεύματα του Ιησού, όπως ο γάμος της Κανά (Εικ.16) και ο Μυστικός Δείπνος (Εικ.17) παίρνουν τη μορφή μεγαλόπρεπων και πολυπληθών γευμάτων της βενετσιάνικης αριστοκρατίας, μέσα σε ένα πλούσιο αρχιτεκτονικό πλαίσιο, μεταφορά των προσώπων του Sansovino (βλ. Εικ.13). Δεν είναι περιεργό που η Ιερά εξέταση τον ανάγκασε να αλλάξει το όνομα, δίνοντας ένα ανώδυνο τίτλο («γεύμα στην οικία του Λεβί») στο Μυστικό δείπνο του. Η ίδια αυτάρεσκη προβολή της ευημερίας των μεγάλων βενετσιάνικων οικογενειών θα προσδιορίσει το ύφος τόσο της παραδοσιακής ευλαβικής εικόνας, π.χ. στην προσκύνηση της Παναγίας από την οικογένεια Cuccina (Εικ. 18), όσο και των βιβλικών ή των ιστορικών σκηνών. Στην κόρη που Φαραώ που ανακαλύπτει το καλάθι με το βρέφος Μωϋσή (Εικ.19), όπως και στις γυναίκες της οικογένειας του Δαρείου στη συνάντηση με τον κατακτητή Αλέξανδρο (Εικ.20) επανέρχεται ο ίδιος τύπος της ξανθής, ευτραφούς ντυμένης στα μεταξωτά μπροκά και τα μαργαριτάρια βενετσάνας, που γνωρίζουμε στα (κυρίως γυναικεία) πορτρέτα του, ή πάλι -πιο ελαφρά ντυμένη ή τελείως γυμνή- στις τολμηρές (και χιουμοριστικές) ερωτικές αλληγορίες του (Εικ.21). Όλα, όπως θα πει ένας ποιητής του τέλους ενός άλλου πολιτισμού μιλώντας για μια άλλη Βενετία: «Là tout est ordre et beauté, luxe et calme et volupté»

Τελείως διαφορετικός είναι ο ζωγράφος που θα σφραγίσει το τέλος της Αναγέννησης. Ο Tintoretto (1518-1594) γεννήθηκε στη Βενετία και δεν την εγκατέλειψε ποτέ. Από το δάσκαλο του τον Τίτοάνο πήρε το χρώμα, από τον Μιχαήλ Άγγελο που γνώρισε από αντίγραφα και χαλκογραφίες, το σχέδιο και εκείνη την εσωτερική ανησυχία, την κινητικότητα που τον χαρακτηρίζει. Από τα πρώτα του έργα ζητά να αποτυπώσει τη μετάβαση, να συλλάβει το στιγμιαίο, την κίνηση που ξαφνικά διακόπτεται: στο θαύμα του Αγ. Μάρκου του 1548 (Εικ. 22), που θα τον καθιερώσει, η σύνθεση αν και φορτωμένη είναι προσεγγισμένη έως την τελευταία λεπτομέρεια. Η δράση επικεντρώνεται στη στιγμή που ο Αγ. Μάρκος,

Εικ. 24. Tintoretto. Ο Μυστικός Δείπνος, S.Trovaso Βενετία 1560

Εικ. 25. Tintoretto. Η ανακάλυψη της σωρού του Αγ. Μάρκου, Brera Μιλάνο 1562

Εικ. 26. Tintoretto. Η απαγωγή της σωρού του Αγ. Μάρκου, Accademia, Φλωρεντία 1562-6

Εικ. 27. Tintoretto. Η φυγή στην Αίγυπτο, S. Rocco, Βενετία 1587

Εικ. 28. Tintoretto. Η δημιουργία του γαλαξία, Λονδίνο 1575

Εικ. 29. Tintoretto. Ο Μυστικός Δείπνος, S. Giorgio Maggiore, Βενετία 1592-4

Εικ. 30. Morales, Pietà, Μαδρίτη 1586

στο κέντρο, με μια τολμηρά σχεδιασμένη βουτιά ορμά από τον ουρανό να βοηθήσει τον αιχμάλωτο. Ένας ενιαίος ρυθμός διαπερνά όλη τη σκηνή καθορίζοντας την -αντιστικτική- στάση των μορφών που συμμετέχουν στη σκηνή. Τα λαμπρά, πλούσια σε αντιθέσεις και αρμονίες χρώματα θυμίζουν ακόμα τον Τιτσιάνο.

Το πρώτο καθαρά μανιεριστικό έργο του Τιντορέτο είναι τα Εισόδια της Θεοτόκου (εικ.23) του 1551. Το χαρακτηριστικό είναι η ανορθόδοξη αντίληψη του χώρου (βλέπε για σύγκριση τα Εισόδια του Τιτσιάνο, στο περασμένο τεύχος εικ.10). Τον πίνακα διασχίζει λοξά, διασπώντας τη ροή της σύνθεσης, μια τεράστια κλίμακα. Η προοπτική χρησιμεύει εδώ όχι για να ενώσει τη σκηνή, αλλά για να τονίσει τις αντιθέσεις στο μέγεθος των σκορπισμένων στον χώρο μορφών και να αυξήσει έτσι την ένταση - το φως και η σκιά για να αυξήσουν τη δραματικότητα. Παρόμοια το χρώμα δεν χρησιμεύει πια, όπως στον Βερονέζε, για να δώσει περισσότερη λάμψη στις μορφές αλλά για να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα, μια συναισθηματική ένταση.

Η διαγώνια διάταξη, η ανήσυχη οπτική γωνία, συνήθως από ψηλά, η κινητικότητα των μορφών, η ένταση που όλα αυτά δίνουν στη σύνθεση και το ψυχρό χρώμα θα είναι έκτοτε τα χαρακτηριστικά της τέχνης του. Την εξέλιξη παρακολουθούμε στον τρόπο απόδοσης του Μυστικού δείπνου. Έως το 1547 (S. Marcuola) διατηρείται η παραδοσιακή κεντρική σύνθεση με συμμετρική διάταξη των αποστόλων. Στον πίνακα του 1560 (στον S. Trovaso)

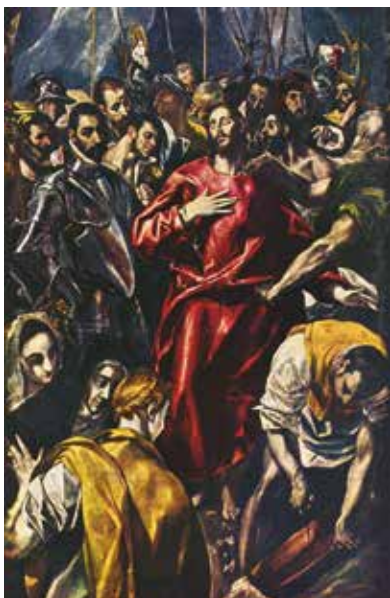
(εικ. 24) ο Ιησούς παραμένει ακόμα στο κέντρο. Στη σκηνή που βλέπουμε από ψηλά, την οριζόντια παράταξη των μορφών έχει αντικαταστήσει μια κλειστή σε σχήμα ρόμβου σύνθεση, την οποία όμως διασπά από όλες τις πλευρές, η πεσμένη καρέκλα και οι τυχαίες (άσχετες με το δράμα) κινήσεις των ανήσυχων μορφών που σκύβουν στο τραπέζι, στρέφονται πίσω για να πιάσουν κάτι. κλπ ενώ στο βάθος αριστερά μια μυστηριώδης σκάλα οδηγεί δεν ξέρουμε που.

Η σύλληψη της αιφνίδιας και φευγαλέας στιγμής κυριαρχεί πλέον απόλυτα στους τρεις πίνακες από τη ζωή του Αγ. Μάρκου, που αναλαμβάνει να ζωγραφίσει το 1562 για την Scuola Grande di San Marco. Ο άγιος εμφανίζεται για να αναγνωρίσει τη σωρό του μέσα από τη σειρά των τάφων που εξέχουν σαν μπαλκόνια κατά μήκος της στοάς, που διασχίζει τον πίνακα, ενώ το παράξενο φως κάτω από μια πόρτα στο τέρμα της αποκαλύπτει παράξενες μικρές μορφές (εικ.25). Στην επόμενη εικόνα μια βίαιη θύελλα που μαστιγώνει την πλατεία, θα καλύψει θαυματοργά την κλοπή του αγίου σώματος, ενώ στο βάθος, στο τέλος πάλι μιας μακράς στοάς την σύνθεση κλείνει μια κομψή εκκλησία. Ένα σκηνικό που φθάνει στα όρια του σουρεαλισμού (εικ.26)

Το έργο του Τιντορέτο κορυφώνεται αμέσως μετά από το 1564 στη σειρά των πινάκων για την εκκλησία του S. Rocco με σκηνές από το θείο Πάθος αρχίζοντας με τη σκηνή μπροστά στον Πιλάτο, την πορεία στο Γολγοθά και τέλος τη Σταύρωση, ένα απεριγράπτο πανόραμα από άντρες, άλογα, στρα-

Εικ. 31. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Η κοίμηση της Θεοτόκου, Ερμούπολη Σύρου (προ του 1567)

Εικ. 33. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco) El Espolio, καθ. ναός Τολέδο 1577-9

Εικ. 34. το μαρτύριο του Αγίου Μαυρικίου και της Θηβαϊκής Λεγεώνας

Εικ. 32. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Ο Ιησούς διώχνει τους εμπόρους από το ναό, Minneapolis 1572-4

τιώτες, εκτελεστές και περιέργους και -στο πρώτο πλάνο- τη συγκλονιστική σκηνή της λιπόθυμης Παρθένου στα πόδια του σταυρού. Ανάμεσα στις σκηνές από τον βίο του Χριστού και της Παρθένου που θα ζωγραφίσει μεταξύ 1576 και 1587 ξεχωρίζει η φυγή στην Αίγυπτο (εικ.27). Το τοπίο καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του πίνακα, με το φως της σελήνης να δείχνει μέσα από τις φυλλωσιές τον δρόμο στο θείο ζεύγος. Ο Τιντορέτο ήταν ένας θρησκευτικός ζωγράφος. Στις παραγγελίες με μυθολογικά έργα που αναλαμβάνει την ίδια εποχή (εικ. 28) θα αποδείξει ωστόσο την ικανότητά του, ως μαθητής του Τιτσιάνο, στην απόδοση του γυμνού στο κομψό στυλ του μανιερισμού. Στην τελευταία επιστροφή στο θέμα του Μυστικού Δείπνου (το 1592-4 στον S. Giorgio Maggiore) (εικ. 29), ένα μεγάλο τραπέζι διασχίζει πάλι διαγώνια τον πίνακα, χωρίζοντας τους αποστόλους από το υπηρετικό προσωπικό (δεξιά). Κάτω από ένα φως που τρεμοσβήνει οι απόστολοι αποτελούν μια μάζα από κινημένες μορφές που περιστρέφονται νευρικά συζητώντας με πάθος την εξαγγελία της Θείας Ευχαριστίας που μόλις έχει κάνει ο Ιησούς. Το δραματικό και θρησκευτικό στοιχείο αναδεικνύεται με την αντίθεση ανάμεσα στην υλική παρουσία των ανθρώπων, την αύλη των αγγέλων και την εξωγήινη ακτινοβολία που περιβάλλει τον Χριστό στην άκρη (όχι πια στη μέση) του τραπεζιού. Η αναπαράσταση του θείου δράματος έχει πάρει έτσι τη μορφή μιας μεγάλης σύγχρονης θρησκευτικής τελετουργίας. Ο σύγχρονος Ενταφιασμός του Ιησού (επίσης στον S Giorgio Maggiore) αποτελεί τη σύνοψη των φιλοδοξιών του να συγκεράσει τον Τιτσιάνο με τον Μιχαήλ Άγγελο.

Στην Ισπανία η αποκορύφωση του μανιερισμού και ο παροξυσμός της πνευματικότητας της Αντιμεταρρύθμισης θα πάρουν στο έργο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου (el Greco 1541-1614) τη μορφή ενός χριστιανικού εξπρεσιονισμού. Το περιβάλλον της καλ-

λιτεχνικής δημιουργίας στην Ισπανία είναι η απόλυτη μοναρχία, η οποία ταυτίζεται με την εκκλησία. Αυτή μονοπωλεί την πατρωνεία στις τέχνες. Είδαμε στα προηγούμενα τις προτιμήσεις του Κάρολος Ε' και Ο Φίλιππος Β' για τα έργα της ιταλικής Αναγέννησης. Οι δύο ζωγράφοι που εκφράζουν πραγματικά το ισπανικό ιδανικό της θρησκευτικής ευαισθησίας, το πνεύμα του Αγ Ιγνατίου Loyola, της Αγ. Τερέζας και του Αγ Ιωάννη του Σταυρού είναι ο Morales (εικ. 30) που μεταφέρει επιδράσεις από τον Λεονάρντο, τον Μιχαήλ Άγγελο και του μανιεριστές και βέβαια ο Έλληνας (El Greco) Δομήνικος Θεοτοκόπουλος κληρονόμος του Βυζαντίου. Ο Greco ξεκίνησε ως αγιογράφος στην Κρήτη (εικ. 31) και μαθήτευσε στη Βενετία στο εργαστήριο του Τιτσιάνο. Τα κοινά σημεία με τον Τιντορέτο: οι ψηλόλιγνες μορφές, ο υπερβολικός συναισθηματισμός, οι χρωματικές αντιθέσεις τα σκληρά και ψυχρά χρώματα, η έκκεντρη τοποθέτηση του πυρήνα της δράσης, τον συνδέουν με το μανιερισμό, αλλά και με την κοινή βυζαντινή παράδοση της Βενετίας και της Κρήτης. Το πρώτο έργο του «ο Ιησούς που διώχνει τους εμπόρους από το ναό» του 1572-4

Εικ. 35. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Η Ανάληψη της Θεοτόκου, Chicago, 1577

Εικ. 36. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco), Η ταφή του κόμητος Οργκαζ. S.Tome, Toledo 1586

(**εικ.32**) έχει όλα τα χαρακτηριστικά του ρωμαϊκού μανιερισμού, αλλά παράλληλα και τα στοιχεία ενός νέου, ρωμαλέου πνεύματος: Αυτό διακρίνεται τόσο στην -εμπνευσμένη από σύγχρονα αρχιτεκτονικά σχέδια- πλαισίωση, όσο και στον ρυθμό που διέπει τη σύνθεση και τις στάσεις των ρωμαλέων σωμάτων και το χρωματικό σχήμα, τέλος η περίεργη αναφορά κάτω αριστερά στις μορφές του Τίτσιανου, του Μιχαήλ Αγγέλου, του Κλόβιο και του Ραφαέλο. Η αυτοπεποίθηση του νεαρού κρητικού, ο οποίος στον πάπα που του ζήτησε να καλύψει τα γυμνά της Δευτέρας Παρουσίας του Μιχαήλ Άγγελου πρότεινε να την ζωγραφίσει από την αρχή και καλύτερη, δεν τον βοήθησε στη Ρώμη. Μετακόμισε στην Ισπανία, και εγκαταστάθηκε στο Τολέδο, την πιο θρησκευόμενη και ακόμα ανθούσα πόλη της Ισπανίας, όπου θα περάσει τη ζωή του ζωγραφίζοντας, εκτός από τα πορτρέτα, αποκλειστικά για την εκκλησία. Ανάμεσα στα πρώτα έργα του για το ιερό του Αγ. Δομήνικου του

Εικ. 37. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Ο καρδινάλιος Guevara, MOMA N. Υόρκη 1600

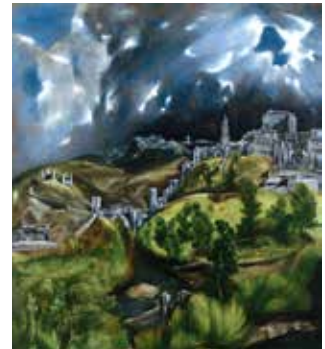

Εικ. 38. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Το άνοιγμα της έβδομης στο σφραγίδας. Η αποκάλυψη του Αγ. Ιωάννη στην Πάτμο, MOMA N. Υόρκη 1608-1614

Αρχαίου (1577), ξεχωρίζει τρόπος που μεταμορφώνει στο πνεύμα του μανιερισμού και της Αντιμεταρρύθμισης την εικόνα της Ανάληψης της Παναγίας του Τίτσιανου (βλ. προηγούμενο τεύχος εικ.4): την έκπληξη μπροστά σε ένα θαύμα αντικαθιστά τώρα η ενατένιση ενός μυστηρίου (**εικ.35**). Στα ίδια χρόνια χρονολογείται ένα από τα πιο γνωστά του έργα, το *Espolio* (**εικ.33**) που θα κατηγορηθεί για άγνοια των εικονογραφικών προδιαγραφών της Αντιμεταρρύθμισης. Ακόμα χειρότερη ήταν η κατάληξη της απόπειρας του να προσεγγίσει στο παλάτι. Ο Φίλιππος Β΄ θεοσεβούμενος και φιλότεχνος, θαυμαστής του χρωματικού πλούτου και του πάθους της αναγεννησιακής τέχνης του Τίτσιανου, θα απορρίψει με επαίνους τις φιλόλινγες φιγούρες, τις επιτηδευμένες στάσεις και τα ψυχρά χρώματα του Μαρτυρίου του Αγ. Μαυρικίου και της Θηβαϊκής λεγέωνος (1584) που προόριζε για το παλάτι του Εσκοριάλ. (**εικ.34**) Το 1586 χρονολογείται η αριστουργηματική «ταφή του κόμητος Οργκαζ» (**εικ.36**), μια λιτή και επιβλητική σύνθεση. Τη σκηνή της εκφοράς πλαισιώνουν δεξιά και αριστερά οι άγιοι Φραγκίσκος και Δομήνικος και πίσω η αυστηρή χορεία των μαυροντυμένων ισπανών ευγενών. Η σκηνή επαναλαμβάνεται ως αποθέωση στον ουρανό, με τα σύννεφα να ανοίγουν σαν μια κουρτίνα για να την αποκαλύψουν, μέσα σε μια φωτεινή σύνθεση από μπλε, μενεξελιά, κίτρινα και πράσινα χρώματα.

Ο Greco ζει μέσα στην ατμόσφαιρα της Αντιμεταρρύθμισης και των Πνευματικών Ασκήσεων των Ιησουιτών. Γ' αυτήν το ζητούμενο στην τέχνη δεν είναι η αφήγηση αλλά η πνευματική συμμετοχή στα γεγονότα, η βοήθεια που θα δώσει ο πίνακας στον θεατή να βιώσει το όραμα. Ο καλλιτέχνης πρέπει συνεπώς να περιοριστεί στα απολύτως απαραίτητα για την μυστικιστική εμπειρία του νοήματος της σκηνής. Όπως δείχνουν τα ποιήματά του Αγ. Ιωάννη του Σταυρού, τον οποίο ο Greco γνωρίζει προσωπικά, αυτό δεν σημαίνει την καταστροφή της φόρμας αλλά την εξύψωση της στη μεγαλύτερη δυνατή εκφραστική καθαρότητα. Η παγερή μεγαλοπρέπεια του πορτρέτου του καρδινάλιου Γκουεβάρρα του 1600 (**εικ. 37**) θα αποδώσει, έτσι, με μοναδικό τρόπο, την αίσθηση της τρομερής ισχύος του Μεγάλου Ιεροεξεταστή και του αξιώματός του. Στα τελευταία του έργα του Greco, το όραμα του Αγ. Ιωάννη στη Πάτμο (**εικ.38**) και την εικόνα του Τολέδου κάτω από τον απειλητικό ουρανό (**εικ.39**) η παράδοση του ιταλικού μανιερισμού θα εξελιχθεί, έτσι, σε ένα πρωτόγνωρο εξπρεσιονισμό για τον οποίο η μορφή αποτελεί απλώς την αφορμή για την έκφραση.

Ο Τιντορέτο είχε οδηγήσει την αναγεννησιακή μορφή στα όρια της. Με τη πνευματική εξαϋλώσή της από τον Θεοτοκόπουλο, η Αναγέννηση φάνηκε να έχει κλείσει τον κύκλο της και να ανοίγεται ο δρόμος για ένα καθολικό και ισπανικό Μεσαίωνα, που όμως δεν θα έρθει. Η Ισπανία θα πνιγεί στο ίδιο της το χρυσάφι ο Θεοτοκόπουλος και το Τολέδο θα περάσουν για αιώνες στην αφάνεια και η τέχνη να ζητήσει να αναγεννηθεί επιστρέφοντας, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στη γη.

Εικ. 39. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco). Άποψη του Τολέδου MOMA N. Υόρκη 1595/1600

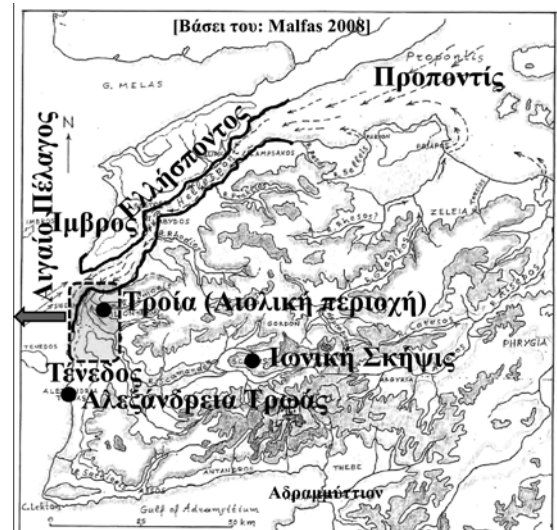
Που τοποθετείται στον χάρτη η Τροία των επών Τι μεταφέρει η αρχαία ελληνική γραμματεία για τον Τρωικό Πόλεμο

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού¹

Στα προηγθέντα τεύχη του Πειραϊκού Οροσήμου (από το τεύχος 57, 2016-Δ έως το τεύχος 82, 2023-Α) παρουσιάστηκαν (α) η περίοδος οικονομικής ακμής και ευμάρειας των Μυκηναϊκών Ανακτορικών Κέντρων (κατά την οποία βρίσκονταν στο απόγειό τους και η προωθημένη τεχνολογία και η υψηλή Τεχνολογία αιχμής στην Ελλάδα), με το 1350/1320 π.Χ. ως *κατώτατο-χρονολογικό-σημείο/terminus-ante-quiet* και (β) η – μετά το 1350/1320 π.Χ. – περίοδος οικονομικής παρακμής, βαθμιαίας κατάπτωσης ισχύος και καταστροφών των Ανακτορικών Κέντρων, όπως προκύπτει από τις *αρχαι-*

βων, Πρόκλος κ.ά.).

Από πολύ παλιά – από την αρχαιότητα ακόμη – διατηρήθηκε, μέχρι και σήμερα, μία διαμάχη για το αν έγινε ή όχι ο Τρωικός Πόλεμος, όπως και για το που ακριβώς τοποθετείται στον χάρτη η Τροία ή Ίλιον των Επών. Ένα καθοριστικό γεγονός, για την έκβαση της διαμάχης, ήταν η πρώτη ανασκαφή στο λόφο *Χισσαρλίκ (Hissarlik)*, που ξεκίνησε το 1871 μ.Χ., από τον ερασιτέχνη αρχαιολόγο Heinrich Schliemann, που ακολούθησε τον Frank Calvert,

Εικόνα 1: (Δεξιά) χάρτης της ευρύτερης περιοχής της Τρωάδος [Malfas 2008]. (Αριστερά), το παραλληλόγραμμα με διακεκομμένη γραμμή του Δεξιά χάρτη παρουσιάζεται σε μεγαλύτερη κλίμακα· απεικονίζεται η περιοχή γύρω από τον λόφο του Χισσαρλίκ, όπου ήλθε στο φως η Τροία, όπως και η θαλάσσια ακτογραμμή περί το 1400-1300 π.Χ., σύμφωνα με γεωλογικές μελέτες. Ας σημειωθεί ότι ένας θαλάσσιος κόλπος εισχωρούσε εντός της σημερινής ξηράς [Kraft 2003· Kraft/Rapp/Kayan/Luce 2003· Luce 1998, 111-163. Zangger 2016, 105, 122-130· Latacz 2004, 7· Korfmann 1986, 12-13. Πρβλ. Hom.Ιλ., 17:429-433, 14:32, 10:11-12, 30-36, 427-431].

ολογικές μαρτυρίες (υλικά ευρήματα και γραπτά κείμενα). Αυτή η ιστορική αναδρομή είναι αναγκαία για να διαπιστώσουμε τεκμηριωμένα εάν μπορούμε να οδηγηθούμε επαγωγικά σε συμπεράσματα για το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου διεξήχθη ο 'Ομηρικός Τρωικός Πόλεμος', την ανάμνηση του οποίου διέσωσε έως σήμερα η αρχαία Ελληνική Γραμματεία: από τον Όμηρο (8ος αιώνας π.Χ., *Ιλιάς* και *Οδύσσεια*), τους τραγικούς ποιητές της κλασικής εποχής, έως τους συγγραφείς της ύστερης αρχαιότητας και των πρώτων αιώνων μ.Χ. (Στρά-

και ο οποίος έφερε στο φως μια ακμάζουσα ακρόπολη της Εποχής του Χαλκού στην είσοδο του Ελλησπόντου, επί της Μικρασιατικής πλευράς, στη θέση όπου η παράδοση τοποθετούσε την Ομηρική Τροία (βλ. Εικ. 1). Η ακρόπολη αυτή ήκμασε από την 3η χιλιετία π.Χ. περίπου και συνέχισε να κατοικείται έως τη Ρωμαϊκή εποχή, συνεπώς και κατά την περίοδο, που οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς τοποθετούσαν τον Τρωικό Πόλεμο, δηλαδή, από το 1334 έως το

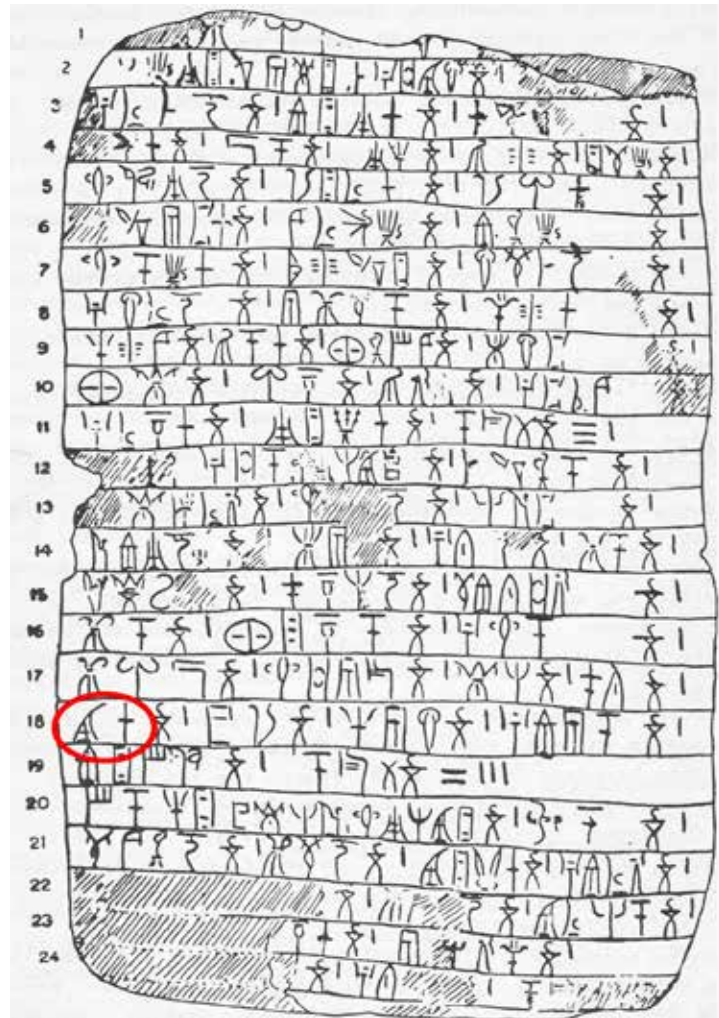
1. Δρ. Πολιτικός Μηχανικός, Γεν. Γραμματέας της Εταιρ. Διερευν. Αρχ. Ελληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας· Γεν. Γραμματέας του Συλλόγου Φίλων Αρχαιολ. Μουσείου Πειραιά· Μέλος: της Ένωσης Ευρωπαίων Αρχαιολόγων (ΕΑΑ), της Εταιρείας Αιγαιακής Προϊστορίας «ΑΙΓΕΥΣ».

1136 π.Χ.². Μετά τα ευρήματα των ανασκαφών του Schliemann, ποτέ ξανά ο Όμηρος δεν θα ήταν απλά ένας «παραμυθάς» και ο Τρωικός Πόλεμος θα πέραγε από τη σφαίρα της μυθοπλασίας, στη σφαίρα του ιστορικού γεγονότος, ακόμη και αν αρκετές αμφισβητήσεις παραμένουν μέχρι σήμερα [Γιαννακός (2016b, 21), Giannakos (2012, 1)].

Επί πλέον, στα αρχεία της «Χώρας-του-Χάττι», (Εικ. 3) όπως αποκαλούνταν την Χώρα τους οι κάτοικοι της κατά τη δεύτερη χιλιετία π.Χ., η οποία σήμερα αποδίδεται ως «Βασίλειο των Χετταίων», ανευρέθησαν τα ονόματα Βιλούσι(γ)α και Ταρουΐσα, τα οποία για την πλειονότητα των αρχαιολόγων αποτελούν την απόδοση, στη γλώσσα της Χώρας-του-Χάττι, των τοπωνυμίων (f)Ιλιον (στο οποίο προηγείται ένα δίγαμμα που προφερόταν ως «β» με τα χείλη, δηλ. «βίλιον») και Τροία. Μετά από πολλές διαφωνίες για την ακριβή θέση των δύο αυτών περιοχών, που έχουν καταγραφεί στα Χεττιτικά κείμενα, σήμερα η συντριπτική πλειοψηφία των επιστημόνων τις τοποθετεί στην ανασκαφείσα από τον Schliemann πόλη της Εποχής του Χαλκού. Παρά ταύτα ακόμη και σήμερα παραμένουν λίγοι οι οποίοι υποστηρίζουν ότι δεν είναι σωστή αυτή η ταύτιση. Όμως στη Γραμμική Β, π.χ., στην πινακίδα KN As1516 της Κνωσού (Εικ. 2), στον στίχο 18, τα 2 συλλαβογράμματα μέσα στην κόκκινη έλλειψη, διαβάζονται ως Ίλος ή Ίρος:

Α +

= wi - ro (προφέρεται, βι-ρο) ή wi - lo (προφέρεται, βι-λο) [Προμπονάς 1989, 72, στ.18]. Υπενθυμίζουμε ότι στη Γραμμική Β το ίδιο σύμβολο απεικονίζει τους ήχους των δύο υγρών συμφώνων «λ» και «ρ», κάτι που παραμένει ως προφορά και στην σημερινή Ελληνική γλώσσα, *τρεισήμισι χιλιάδες χρόνια μετά*: λέμε, π.χ., *αδελφός* και *αδερφός*, *ήλθα* και *ήρθα*, *αλμύρα* και *αρμύρα*, κ.λπ. Σύμφωνα με τους κανόνες της Γραμμικής Β η γενική πτώση ενός κυρίου ονόματος εκφράζει «και τα τοπωνύμια παράγωγα προσωπικών ονομάτων, αποδίδει δε την έννοια «ο τόπος του-»» (π.χ., *Ίλου*)· συνεπώς το *Ίλιον* = «ο τόπος του Ίλου» αποδίδεται από τη γενική του κυρίου

Εικόνα 2: Πινακίδα KN As 1516 [Προμπονάς 1989, 72, στ. 18]

ονόματος, η οποία σχηματίζεται από το θέμα του (Ίλος) με την προσθήκη της κατάληξης της γενικής πτώσης '-i-jo' = 'i-γιο'. Στο '-i-jo' όμως, το -i- είναι δασυνόμενο -i- και προφέρεται είτε ως -σί- είτε ως -χί-, συνεπώς το *Ίλιον*, στην ομιλούμενη Ελληνική γλώσσα της μέσης δεύτερης χιλιετίας π.Χ., θα προφερόταν ως *wi-ro-(s/h)i-jo/ja* = *fi-lo-(s/h)i-jo/ja*, ανάλογα: το μεν αρσενικό ή ουδέτερο με κατάληξη (-jo), το δε θηλυκό με κατάληξη (-ja), δηλαδή, *βι-λο-σί-γιο* ή *βι-λο-σί-για*, κάτι που ακούγεται ηχητικά πολύ κοντά προς το Χεττιτικό τοπωνύμιο Βιλούσιγ(α)/Wilus(h)iya για την περιοχή του Ίλιου [Giannakos 2019b, 28· 2016a, 58, υποσ.18· Γιαννακός 2016b, 89, υποσ.329· Γιαννακός 2023· Ruijgh 1967, 99-100, 102-103, 163-4, 167-185, 208-210, 276-277· Melena 2014, 79, 94-95].

Βέβαια η διαμάχη συνεχίζεται ακόμη για την Τροία όπως και για την τοποθέτηση της Αχχιγιά(βα) των Χεττιτικών κειμένων στην ηπειρωτική ενδοχώρα της Ελλάδος, έστω και αν, τώρα πλέον, είναι πάρα πολύ μειωμένος ο αριθμός των διαφωνούντων προς τις επικρατούσες απόψεις για τις θέσεις στον χάρτη των δύο τοπωνυμίων. Αυ-

2. Δούρις ο Σάμιος: 1334 π.Χ.· Ερέτης: 1291 π.Χ.· Ηρόδοτος: 1270 (-1250) π.Χ.· Δικαίαρχος: 1212 π.Χ.· Πάριο Χρονικό: 1209 π.Χ.· Τιμαίος: 1194 π.Χ.· Ερατοσθένης: 1184 π.Χ.· Σωσίβιος: 1172 π.Χ.· Έφορος: 1136 π.Χ. [Γιαννακός (2016b, 181-182), Giannakos (2012, 112-113) με βιβλιογραφία].

τές όμως οι διαφωνίες οδήγησαν τον Fritz Schachermeyr, καθηγητή Ελληνικής Ιστορίας, αρχαίας Ιστορίας και Επιγραφικής σε πολλά Πανεπιστήμια της Γερμανίας και της Αυστρίας³, να παρατηρήσει δηκτικά ότι «ορισμένοι θα προτιμούσαν να τοποθετήσουν την Αχχιγιάβα στο φεγγάρι παρά στην ηπειρωτική Ελλάδα» [Brandau 1997, 422]· για την τοποθεσία της Τροίας οι διαφωνούντες είναι πολύ λιγότεροι, όμως παραμένουν αρκετοί που υποστηρίζουν ότι ο Τρωικός Πόλεμος ουδέποτε έλαβε χώρα.⁴

Πριν προχωρήσουμε λοιπόν στα επόμενα, θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι ακριβώς μεταφέρει έως εμάς για τον Τρωικό Πόλεμο η Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, από τα αρχαιότατα Ομηρικά Έπη, τους συγγραφείς των Αλεξανδρινών χρόνων και μετά (π.χ. Στράβων), έως το Βυζάντιο (όπως ο Νεοπλατωνικός Πρόκλος⁵ [Κωνσταντινούπολη (8/2/412 μ.Χ.)–Αθήνα (17/4/485 μ.Χ.)]).

Η αρχαία Ελληνική Γραμματεία δεν διηγείται μόνον τον γνωστό 'Ομηρικό Τρωικό Πόλεμο', αλλά και άλλες, προηγηθείσες επιδρομές και εκστρατείες Ελλήνων εναντίον της Τροίας [Giannakos 2019b, 12-14].

Παρά τα όσα τυχόν πιστεύουμε, η Ιλιάδα δεν διηγείται ολόκληρον τον Τρωικό Πόλεμο, αλλά μόνον πενήντα-μία ημέρες του δέκατου έτους του Πολέμου· άλλα κείμενα της αρχαίας Γραμματείας αντηχούν γεγονότα τα οποία συνέβησαν προ του 'Ομηρικού Τρωικού Πολέμου', κατά τη διάρκεια της προηγούμενης του Πολέμου – άγνωστης όμως χρονικής διάρκειας – περιόδου [βλ. Graves 1978, 2:148, 137, 160· Κακριδής 1986, τομ.4-5· Giannakos 2016a, 67-9]. Οι καταγεγραμμένες εκστρατείες είναι τέσσερις (4) συνολικά:

1η.-Η πρωιμότερη εκστρατεία-επιδρομή στην Τρωάδα ('επίθεση-ληλασία-και-αποχώρηση') έγινε από εξήντα (60) 'πολέμαρχους'/ήρωες, 'Αργοναύτες'/Μίνυες/πρώιμους-Έλληνες με 'ένα πλοίο', την Αργώ, υπό τον 'Ιάσονα' από την Ιωλκό (δίπλα στον σημερινό Βόλο).

2η.-Αργότερα, δυνάμεις (σε έξη/δεκαοκτώ πλοία)⁶ από την Αργολίδα (όπου ευρίσκονται οι Μυκήνες, το Άργος και η Τίρυνθα) υπό τον Θηβαίο 'Ηρακλή', έκαναν άλλη μία επιδρομή, πριν από τον Μυκηναϊκό αποικισμό της νήσου Κω, διότι, κατά τις περιγραφές, ο Ηρακλής – με τις δυνάμεις του από την Αργολίδα – αφού «κατέκτησε» την Τροία, κατά τη 2η αυτή εκστρατεία, απέπλευσε και κατέλαβε την νήσο Κω [Apoll. Lib. 138, p.39]. Αρχαιολογικά στοιχεία, για χρονολόγηση του «εκ-Μυκηναϊσμού» της νήσου Κω, παρατίθενται στην περίπτωση (4η.-) στη συνέχεια.

Μετέπειτα, τα δύο πιο πάνω ιστορήματα (1.-, και 2.-) συγχωεύθηκαν σε ένα.

Οι επιδρομές αυτές (1.-, και 2.-) οδήγησαν σε εκ-των-πραγμάτων (de-facto) παράκαμψη της δυναστικής γραμμής-διαδο-

χής στην Τροία, αφού σκοτώθηκαν ο βασιλιάς της Τροίας (Λαομέδων) και όλοι οι γιοιό του, εκτός από τον τελευταίο τον 'Ποδάρκη'· η ζωή του – με προτροπή του Ηρακλή – εξαγοράσθηκε από την Ησιόνη, αδελφή του και σύζυγο του Τελαμώνα (ή του Ηρακλή), και έτσι μετονομάσθηκε πλέον σε 'Πρίαμος', που σημαίνει, «εξαγορασμένος», από το ρήμα πρίαμαι [Apoll. Lib. 135, σελ.38-39]. Συνεπώς ο Πρίαμος «εξαγοράσθηκε» με προτροπή του 'Ηρακλή' από τη σύζυγο ενός Έλληνα βασιλιά και ενθρονίσθηκε βασιλιάς της Τροίας. Μεταφέρεται λοιπόν έως σήμερα μια αλλαγή σειράς διαδοχής της βασιλικής δυναστείας της Τροίας, με τοποθέτηση στο θρόνο ενός ηγεμόνα (Πρίαμος) ο οποίος προφανώς είχε δεσμευθεί σε εφαρμογή φιλο-Μυκηναϊκής πολιτικής, αρκετά πριν από τον 'Ομηρικό Τρωικό Πόλεμο' (25-30 χρόνια(;), «μία γενεά», πριν).

Ακολούθησαν δύο (2) ακόμη εκστρατείες σε μια περίοδο είκοσι ετών (σύμφωνα με τον Latacz (2004, 200-201)), και οι δύο με τον 'Αγαμέμνονα' ως αρχιστράτηγο:

3η.- Στην πρώτη εκστρατεία από τις δύο (που προηγήθηκε της επόμενης – 4ης – κατά ένα χρονικό διάστημα από οκτώ μήνες έως δέκα χρόνια⁷), «από λάθος» οι Αχαιοί αποβιβάσθηκαν στην Τευθρανία και στη Μυσία – όχι στην Τρωάδα – (βλ. Εικ. 3), κατέκτησαν αυτές τις χώρες και πολέμησαν εναντίον του βασιλιά τους Τήλεφου. Ο Τήλεφος τραυματίστηκε από τον Αχιλλέα, δεν μπορούσε να θεραπευθεί και υποχρεώθηκε αργότερα να ταξιδέψει στην Ελλάδα για να θεραπευθεί από φάρμακο που προήλθε από τη σκουριά της αιχμής του δόρατος του Αχιλλέως, που τον είχε τραυματίσει. Σε αντάλλαγμα ο Τήλεφος «έδειξε στους Έλληνες τον δρόμο για την Τροία» [Hyg. Fab. 101, σελ.131-132· Γιαννακός 2019b, 163-165 με περαιτέρω βιβλιογραφία].

4η.-Στη δεύτερη εκστρατεία την 'Ομηρική', ο Αγαμέμνων, τον οποίο όλοι υπάκουαν αυστηρά (ακόμη και ο Αχιλλεύς, η 'πολεμική μηχανή' του στρατού των Αχαιών, για τη Χρυσίδα), ήταν επί κεφαλής μιας ιεραρχικής δομής στρατιωτικών-διοικητών/τοπικών-ηγεμόνων και ηγέτο ενός τακτικού στρατού⁸: υπό τον Αγαμέμνονα, περιγράφεται ένα δεύτερο ιεραρχικό επίπεδο που αποτελείτο από έξη ηγέτες,

3. Jena (1931-), Heidelberg (1936-), Graz (1940-) και Βιέννης (1952-): βλ. Schachermeyr.

4. Επί παραδείγματι ο Oliver Dickinson, σε επιστολή του προς τον συγγραφέα του παρόντος.

5. Επί παραδείγματι ο Oliver Dickinson, σε επιστολή του προς τον συγγραφέα του παρόντος.

6. Πρβλ. Bryce 2012, 477: ήλθαν στο φως γραπτά κείμενα που περιγράφουν επιθέσεις από στρατεύματα με επτά πλοία.

7. Cline, 1996, 148 και υποσ. 57. Apoll. Lib. 3.18, p.79: οκτώ (8) έτη αργότερα.

8. Και όχι 'ορδών από περιπλανώμενους άρπαγες' όπως οι μετέπειτα «Λαοί της Θάλλας» [βλ. Giannakos 2019a, 32, υποσημ.75, 43, υποσημ.120].

Εικόνα 3. Μικρά Ασία της Μέσης-2ης χιλιετίας π.Χ., σύμφωνα με τα Χεττιτικά αρχεία: Χώρα-του-Χάττι/Βασίλειο των Χεττιών, Μυσία/Μάσα, Τευθρανία [Γιαννακός 2019b, 161].

τους “γέροντας ἀριστῆας Παναχαϊῶν/ γέροντες, τους ἐπί-κεφαλῆς/διοικητές⁹ Ὀλων-των-Αχαιῶν”, με τους οποίους ενώθηκε και ο Μενέλαος ως ἐβδομος. Ο Νέστωρ της Πύλου και ο Ἰδομενεύς της Κνωσού ἦσαν οι πιο διακεκριμένοι και οι ἐπί-κεφαλῆς αὐτοῦ του ιεραρχικοῦ ἐπιπέδου, πρακτικά και οι δύο ἦσαν υπαρχηγοὶ στην ιεραρχία ακριβῶς κάτω ἀπὸ τον Ἀγαμέμνονα: “Νέστορα μὲν πρῶτιστα καὶ Ἰδομενεῖα ἀνακτα./Πρῶτα ἀπὸ ὅλους τον Νέστορα και τον ἀνακτα Ἰδομενεῖα¹⁰” (πρβλ. Hom. Il. 2.402-409). Τελικά, περιγράφεται ἓνα τρίτο/τέταρτο ιεραρχικό ἐπίπεδο στον ‘κατάλογο των Νηῶν/Πλοίων’ (Hom. Il. 2.484-762), ο οποίος ἀπαριθμῇ ονόματα ηγεμόνων – σε πολλές περιπτώσεις και τὸ ὄνομα

του υπαρχηγοῦ του κάθε ηγεμόνα – που διοικούσαν διακριτές στρατιωτικές μονάδες προερχόμενες ἀπὸ 28 ‘κράτη’, που ἀντιπροσώπευαν 34 ‘φυλές’, και οι οποίοι ἔφεραν μαζί τους 1186 πλοία στον πόλεμο. Αὐτός ο ‘Ὀμηρικός Τρωικός Πόλεμος’ κατέληξε σε ἄλωση της Τροίας και ἐπέβαλε – αὐτὴν την φορά – μια νέα βασιλικὴ δυναστεία: ἀπὸ τους ‘Πριαμίδες’, την ἐξελιχθεῖσα με τα χρόνια σε ἐχθρική οἰκογένεια πρὸς τους Ἕλληνες¹¹, μεταβιβάσθηκε ἡ ἡγεμονία της Τροίας σε φιλελληνική βασιλικὴ οἰκογένεια, τους ‘Αἰνείαδες’, ὅπως ο ὑπέρτατος Θεὸς των νικητῶν Ἑλλήνων, «ο Κρονίδης Ζεὺς ἀπεφάσισε» [Hom. Il. 20:289-331· πρβλ. Γιαννακός 2016a, 68 και Γιαννακός 2016b, 196-198· σελ.67-8, υποσημ.57: φιλο-Μυκηναῖοι ο Αἰνείας και ο Αντήνωρ με βιβλιογραφία].

Σημειώνεται ὅτι: (α) ἡ, ἀπὸ τον 16ο αἰῶνα π.Χ. [Niemeier 2003, 103], Μυκηναϊκὴ Κως και ἡ – ἀναφερόμενη ἀπὸ τον Ὅμηρο ως ἀνεξάρτητη – Εὐβοία (ἔως πρὶν ἀπὸ τὸ 1300(+) π.Χ.¹²) συμμετείχαν σε αὐτὴν την ἐκστρατεία, ἐνῶ, πρὶν και μετὰ ἀπὸ τον ‘Ὀμηρικό Τρωικό Πόλεμο’, ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία περιγράφει ὅτι ἀκολούθησαν Μυκηναϊκὲς ἐπιδρομὲς ἐναντίον της Κύπρου, του Λεβάντε/Εγγύς Ανατολῆς και της Αἰγύπτου [Giannakos 2019b, 12-14, 43· 2016a, 59], και (β) ο ‘κατάλογος των Νηῶν’ εἶναι τὸ ἀρχαιότερο τμῆμα της Ἰλιάδος χρονολογούμενο τον 13ο αἰῶνα π.Χ. (Latacz 2004, 248-9: αὐτὸ εἶναι τὸ κατώ-

9. Μετάφραση ἀπὸ τον συγγραφέα. Ἀριστεύς, κυρίως στον πληθυντικὸ ἀριστῆς ἀπὸ τον Ὅμηρο, που σημαίνει ο ἀρίστος, οι ἀρχόντες, οι ἡγέτες/διοικητές (Liddell/Scott 1997, 1:381)· ἀριστεύς, γενική -ῆος, πληθυντικός -ῆες, αὐτὸς που εἶναι διακεκριμένος (για την ἀνδρεία του), ο ἐπὶ κεφαλῆς γενικά (Montanari 2016, 340)
10. Μετάφραση ἀπὸ τον συγγραφέα. Ο Ἰδομενεύς ἀποκαλεῖται ἀναξ, ὅπως ο ἴδιος ο Ἀγαμέμνων και τέσσερις ἀκόμη ηγεμόνες, μόνον, οι: Νέστωρ, Μενέλαος, Φιλοκτήτης και Ἀχιλλεύς (Γιαννακός 2016b, 26, με τὴ χρήση [τῆς μηχανῆς] του ιστότοπου TLG).
11. Ο γνιὸς του βασιλιά της Τροίας ἀπῆγαγε τὴ Βασιλίσσα της Σπάρτης, σύζυγο του ἀδελφοῦ του Μεγάλου Βασιλιά των Μυκηνῶν και ἐπικεφαλῆς των Ἑλλήνων (πιθανότατα ως «πρῶτος μεταξύ ἰσών»), ἀκολούθησε ἀρνήση της βασιλικῆς οἰκογένειας της Τροίας να την ἐπιστρέψει, κάτι που οδήγησε στον Ὀμηρικό Τρωικό Πόλεμο.
12. Μετέπειτα, οι Θῆβες κυριάρχησαν ἐπὶ της Εὐβοίας (Niemeier 1999, 144)· ἡ Εὐβοία δὲν ἦταν πλέον ἀνεξάρτητη, συνεπῶς ο ‘Κατάλογος των Νηῶν’ περιγράφει κατάσταση που χρονολογεῖται πρὸ του 1300(+) π.Χ..

τατο χρονολογικό σημείο/*terminus-ante-quiet*. Kirk 1962, 150-6, 223-4. Sandars 2001, 190-1: *μπορεί να τον μεταχειριζόμαστε σχεδόν ως ιστορική μαρτυρία*).

Συνεπώς ο Ομηρικός Τρωικός Πόλεμος, τον οποίο προσπαθούμε να προσδιορίσουμε στις αρχαιολογικές μαρτυρίες, περιγράφεται από την αρχαία Ελληνική Γραμματεία ως η 4η εκστρατεία Ελλήνων εναντίον της Τροίας, ενός τακτικού στρατού με ιεραρχική δομή και διακριτές στρατιωτικές μονάδες προερχόμενες από 28 'κράτη', που αντιπροσώπευαν 34 'φυλές', δηλ., ενός στρατού από όλα τα Μυκηναϊκά «κρατίδια» της Ελλάδος της 2ης χιλιετίας π.Χ.. Δεν περιγράφεται ως επιδρομή 'ορδών από περιπλανώμενους άρπαγες', όπως ήταν οι επιδρομές των πολύ υστερότερων «Λαών της Θάλασσας», που χρονολογούνται στα τέλη-13ου/αρχές-12ου αιώνα π.Χ., όταν όλα τα Μυκηναϊκά Ανακτορικά Κέντρα είχαν πλέον καταρρεύσει και είναι αδύνατον οι ηγεμόνες τους (ακόμη και εάν υπήρχαν) να έχουν στείλει τακτικό στρατό υπερπόντια («πέρα-από-τη-θάλασσα») και μακριά από τα καταρρέοντα Ανάκτορά τους, που έπρεπε να υπερασπισθούν· θα μπορούσαμε – παραφράζοντας την ευαγγελική ρήση – να υποστηρίξουμε: «των οικιών υμών εμπιπραμένων υμείς ΔΕΝ εκστρατεύετε». Θα πρέπει δε, επί πλέον, να τονισθεί ότι διαχρονικά κάθε υπερπόντια εκστρατεία απαιτεί γιγαντιαία χρηματοδότηση και, κατά συνέπεια, μπορεί να αναληφθεί μόνον σε περιόδους μεγάλης οικονομικής άνθησης και ισχύος και όχι σε περιόδους οικονομικού μαρασμού και παρακμής, δηλ. *προ-του-1350/1320 π.Χ. για τα Μυκηναϊκά Ανακτορικά Κέντρα ως κατώτατο-χρονολογικό-σημείο/terminus-ante-quiet* [βλ. Giannakos 2016a, 55-57 και Giannakos 2019a, 12, 21, υποσημ.42, 39-40, 45, 50]).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Apollodorus' Library and Hyginus' Fabulae. 2007. Transl. with introd., by R. Scott Smith and Stephen M. Trzaskoma, Hackett, Indianapolis-Cambridge.
- Brandau, B. 2000. Troia – Μια Πόλη και ο Μύθος της, Κονιδάρης, Αθήνα, 1997, μετάφραση Μουζακίτη-Λεμπέση Ιωάννα του Troia - Eine Stadt und ihr Mythos: Die neuesten Entdeckungen, Lübbe, Köln, 1997.
- Bryce, T.R. 2012. The Trojan War, in: Cline 2012, 475-482.
- Cline, E.H. (ed.) 2012. The Oxford Handbook of The Bronze Age Aegean (series: Oxford Handbook series), Oxford.
- Cline, E.H. 1996. Aššura and the Achaeans: The "Mycenaean" Sword at Hattuşas and its possible implications. BSA(91):137-151.
- Duhoux, Y., and A., Morpurgo-Davies (eds). 2008/2011/2014. A Companion to Linear B –Mycenaean Greek Texts and their World, vols.1/2/3 (series: Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de linguistique de Louvain. Antiquité:120/127/133), Louvain-La-Neuve/Dudley, MA.
- Giannakos, K. 2012. Aegean Type Sword and Finds at Hattuşa – Technology, Sources and Dating of Trojan War, Lampert Academic Publishing, Saarbrücken.
- Giannakos, K. 2016a. Cutting-Edge Technology and Know-how of Minoans/Mycenaean during LBA and Possible Implications for the Dating of the Trojan War, TAAANTA, 46-47 (2014-2015), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, 51-79. <https://www.academia.edu/27566172/>.
- Giannakos, K. 2019a. Evidence from Aegean, Cyprus, Egypt, Levant, Asia Minor and Possible Dating of Trojan War (Part II), TAAANTA vol. LI (51), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, 9-75. <https://www.academia.edu/41680418>.
- Graves, R. 1978. The Greek Myths, England, reprint, 1955. Υπάρχει και 4τομη Ελληνική μετάφραση: Οι ελληνικοί μύθοι, Πλειάς-Ρούγκας, Αθήνα.
- Kirk, G.S. 1962. The Songs of Homer, Cambridge.
- Korfman, M. 1986. Troy: Topography and Navigation. In M., Mellink, 1-16.
- Kraft, J.C., and N., Thomas. 2003. Geology corresponds with Homer's

- description of ancient Troy, University of Delaware, <https://www1.udel.edu/PR/UDaily/2003/troy030303.html>; UDAILY is produced by the Office of Public Relations 150 South College Ave. Newark, DE 19716-2701 (302) 831-2791: <https://www1.udel.edu/PR/UDaily/2003/troy030303.html#:~:text=Geology%20cor-responds%20with%20Homer's%20description%20of%20ancient%20Troy&text=March%203%2C%202003%2D%2DCombining,the%20geography%20of%20ancient%20Troy>.
- Kraft, J.C., G.R., Rapp, I., Kayan, and J.V., Luce. 2003. Harbor areas at ancient Troy: Sedimentology and geomorphology complement Homer's Iliad, Geology 02/2003, 163-166.
- Latacz, J. 2004. Troy and Homer – Towards a Solution of an Old Mystery, Oxford/NewYork [translation by Windle, K., and R., Ireland (eds.) of: Troia und Homer, Der Weg zur Lösung eines alten Rätsels, München, 2003]· έχει μεταφραστεί και στην Ελληνική: «Η Τροία και ο Όμηρος – Ο δρόμος για τη λύση ενός παλιού Ανίγματος», επιμ. Α. Ρεγκάκος, μεταφρ. Ι. Κεραμέτση- Δ. Σκουρέλλος, Πατάκης.
- Liddell, H.D. and Scott, R. 1997. Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Luce, J.V. 1998. Celebrating Homer's Landscapes, Yale University.
- Malfas, P. 2008. Trojan Plain and Homeric Topography, in: Paipetis 2008, 415-431.
- Melena, J.L. 2014. Mycenaean Writing. In: Y., Duhoux, and A., Morpurgo-Davies 2014, 3-186.
- Mellink, M.J. (ed.) 1986. Troy and the Trojan War, A Symposium held at Bryn Mawr College, October 1984, Bryn Mawr, PA.
- Montanari, F. 2016. Σύγχρονο Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα/ Athens (=Vocabolario della Lingua Greca), Torino, 1995; 2013 third edition).
- Niemeier, W.-D. 2003. Ο Ελλαδικός Χώρος και Χεττιτική Αυτοκρατορία, Μυκηναίοι και Χετταίοι στη Δυτ. Μικρά Ασία, in: Stampolides, 103-7.
- Paipetis, S.A. (Ed.). 2008. Science and Technology in Homeric Epics, Dordrecht, Springer.
- Ruijgh, C.J. 1967. Études sur la Grammaire et le Vocabulaire du Grec Mycénien, Amsterdam.
- Sandars, N.K. 2001. Οι λαοί της Θάλασσας – Πολεμιστές στην Αρχαία Μεσόγειο 1250-1150 π.Χ., Αθήνα, The Sea Peoples – Warriors in ancient Mediterranean 1250-1150 BC, 1976.
- Schachermeyr, Fritz. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Fritz_Schachermeyr
- Stampolides, N. (ed.), 2003. Πλόες από τη Σιδώνα στη Χουέλβα, Σχέσεις Λαών της Μεσογείου 16ος-6ος αι. π.Χ., Athens.
- TLG = Thesaurus Linguae Graecae <<https://www.stephanus.tlg.uct.edu>>, A digital library of Greek literature, University of California, Irvine, CA (Brumet, Th./M. Pantelias, eds.), για όλη την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (π.χ., Όμηρος: Hom. Il.,...).
- Zangger, E. 2016. The Luwian Civilization-the Missing Link in the Aegean Bronze Age, Ege Yayinlari, Istanbul.
- Γιαννακός, Κ. 2023. Απόψεις για ύπαρξη στοιχείων Μυκηναϊκής Αρχιτεκτονικής στα Τείχη της Τροίας VI. Παρουσίαση στην Αίθουσα του Συλλόγου των Αθηναίων για την ΕΔΑΒuT, την 25-04-2023· <https://www.blod.gr/lectures/aporseis-gia-yparksi-stoiheion-mykinaikis-arhitektonikis-sta-teihi-tis-troias/> και <https://youtu.be/bZKw7CgesXg>.
- Γιαννακός, Κ. 2019b. Οι Ομηρικοί Αχιλλέας και Τηλέφος, Ο Χετταίος βασιλιάς Τελέπενο, qe-re-qo-ta-o και a-ki-re-u της Γραμμικής Β, σε σύγκριση με τη γλωσσολογική χρονολόγηση στίχων της Ιλιάδας, proc., Noulia Vasiliki (ed.), Homeric Achilles: Diachronic Reflections in the Art and Literature, Larisa Ephorate of Antiq.-Mun. Farsala, <https://www.academia.edu/40817454/>, Farsala, 161-177.
- Γιαννακός, Κ. 2016b. Τεχνολογία, Μαρτυρίες και Χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου. Παπαζήσης, Αθήνα.
- Κακριδής, Ι. (επιμ.) 1986. Ελληνική Μυθολογία, Εκδοτική, Αθήνα, 5 τόμοι.
- Πρόκλος. Wikipedia. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CF%8C%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%82>.
- Προμπονάς Ι.Κ. 1989. Σύντομος Εισαγωγή εις την Μυκηναϊκήν Φιλολογίαν, Συμμετρία, Αθήνα.

Δελτία αποδείξεως αγορών, τιμολόγια, τεκμήρια παλαιών επιχειρήσεων στον Πειραιά, λίγα περί Ιππόδρομου Φαλήρου

Ερευνά και γράφει ο **Δημήτρης Κρασνονικολάκης**
Δημοσιογράφος - Συλλέκτης
Ανεξάρτητος ερευνητής πειραϊκής ιστορίας και λογοτεχνίας.

Στο αρχείο μου βρίσκονται πολλά - σε μέτρια κατάσταση από την πολυκαιρία, την χρήση και τον τρόπο φύλαξης - έντυπα που χρησιμοποίησαν για τις συναλλαγές τους αρκετές παλαιές πειραϊκές επιχειρήσεις. Αποτελούν μεγάλης αξίας ενδεικτικά στοιχεία της εμπορικής δραστηριότητας των πέντε δεκαετιών 1900 - 1950 που λειτούργησαν. Τα περισσότερα είναι μεμονωμένα, κάποια μπορεί να ταξινομηθούν με βάση το όνομα του αγοραστή, όπως εκείνα του παντοπώλη Κωνσταντίνου Αναγνωστόπουλου και του Ιππόδρομου Φαλήρου. Η παρουσίασή τους αποτελεί για μένα καθήκον, ως απαραίτητη προσφορά στον κάθε ερευνητή που ενδιαφέρεται για την τοπική κι ευρύτερη ιστορία.

*ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

-Ο Κυ. Κων. Αναγνωστόπουλος Ε ... Οφείλ. ... ΕΙΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. Οδός Αριστείδου αριθ. 22. Την αξίαν των κάτωθι εμπορευμάτων. Εν Πειραιεί τη 24 Απριλίου 1912. 1 σάκος Καλαμπόκι, 42 οκάδες Τιμή 23 $\frac{3}{4}$. Ποσόν 21.85. Συν 75 λεπτά. 22.60. Έλαβον τη 19 Μαΐου Δρ. 20. Έλαβον τη 26 Μαΐου Δρ. 16.

-ΝΙΚ. Χ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ. ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΑΓΓΛΙΑΣ ΓΑΛΛΙΑΣ & ΕΓΧΩΡΙΩΝ. Εν Πειραιεί. Λεωφόρος Μακράς Στοάς 44.

Ο Κος Κ. Αναγνωστόπουλος. ΔΟΥΝΑΙ Πειραιεύς τη 11 Μαΐου 1912. Οι κίνδυνοι των εμπορευμάτων βαρύνουνσι τον αγοραστήν από της φορτώσεως. ΤΥΠΟΙΣ Θ. ΧΡΥΣΟΛΟΥΡΗ-ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. 1 ένδυμα Κασμίρ δρ. 50.-

-Αριθ. 572. ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ. ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΜΙΑΟΥΛΗ - ΤΣΑΜΑΔΟΥ. Εν Πειραιεί τη 26 [.] 1912.

Ο Κύριος Κ. Αναγνωστόπουλος ΕΙΣ ΠΕΡΙΚΛΗΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΝ ΔΟΥΝΑΙ Διά την αξίαν των κάτωθι ειδών: Προϊόν αξίας 7.20. Αυθημερόν. Τυπ. Ηλιάδου και Σώμου - Πειραιεύς.

-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ. Οδός Λουδοβίκου 13. Εν Πειραιεί τη 20 Σ/βρίου 1912. Ο ΚΥΡΙΟΣ Κωνστ. Αναγνωστόπουλος Πειραιά ΔΟΥΝΑΙ εις Βασιλείου & Παπαθανασίου Δι' αξίαν των κάτωθι εμπορευμάτων. Ένα βαρέλι έλαιον οκάδες 158 $\frac{3}{4}$. Τυρός 1 29 $\frac{1}{4}$ X 1.50 Δρ. 194.25 επλήρωσε 50=144.25. 144.25-1.10=143.15. Εξωφλήθη 21/9/1912.

-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΠΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ. ΑΠΟΘΗΚΗ ΕΛΑΙΟΥ & ΤΥΡΟΥ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΚΟΒΑΤΣΟΥ. Δι' αξίαν των κάτωθι ηγόρασε και παρέλαβε Τα ακόλουθα είδη μόλις εξέλθωσι του καταστήματος είναι δια Λογαριασμόν του αγοραστή και ταξειδεύουσιν επί ιδίω αυτού κινδύνω. Ασφάλεια γίνεται μόνον τη αιτήσσει αυτού. Ο Κυριος Κωνστ. Αναγνωστόπουλος Δούναι Εν Πειραιεί τη 2 Ιουνίου 1914. ΤΥΠΟΙΣ Θ. ΧΡΥΣΟΛΟΥΡΗ-ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ.

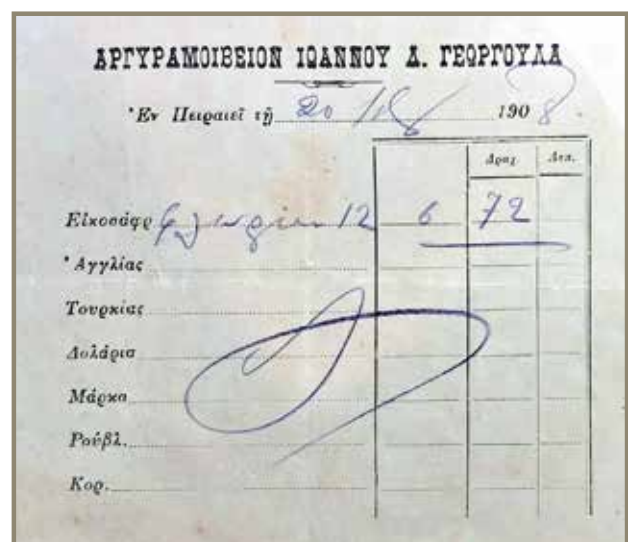
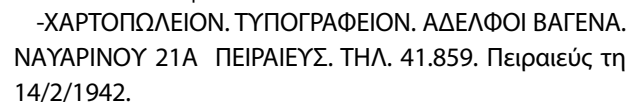
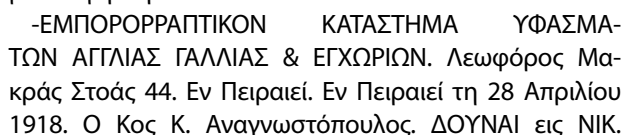
1 Βαρ. Έλαιον 165 $\frac{1}{2}$ απόβαρον 30 135 $\frac{1}{2}$ X 1.32=178.86. δόση μία Δραχμή διά το Αγόνη [Να δώσει μια δραχμή για την μεταφορά]

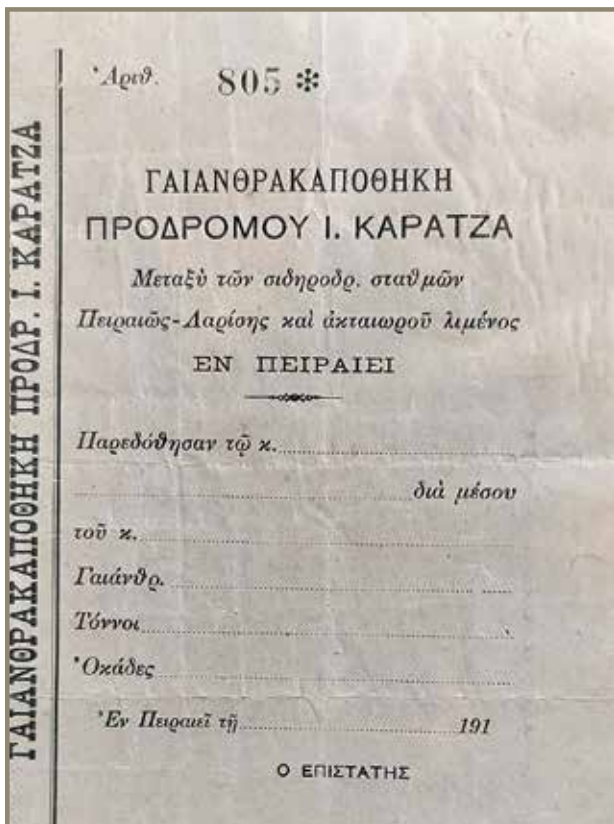
Στην πίσω όψη:

Απριλ. 22 Ι Βαρ. Έλαιον 137 προς 1.36 = 186.35

Μαΐου 13 2 Κεφ. Μυζήθρα 4 $\frac{3}{4}$ προς 1.70 = 8.10

-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΙΓΚΑΛΕΡΙΑΣ, ΔΙΑΦ. ΨΙΛΙΚΩΝ, ΦΑΡΜΑ-
ΚΕΥΤΙΚΩΝ, ΑΠΟΙΚΙΑΚΩΝ, ΨΑΡΙΚΗΣ, ΣΙΔΗΡΙΚΩΝ & ΧΑΡΤΟ-
ΠΛΩΕΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κ. ΚΥΡΙΑΖΗ. Ακτή Ποσειδώνος

12 δωδεκάδες μολύβια μέλανα Faber Δρχ. 8.200
 12 δωδεκάδες μολύβια HX 333 Δρχ. 7.000
 6 δωδεκάδες μολύβια Κόκκινα 3.800
 6 δωδεκάδες μολύβια δίχρωμα 3.400
 500 φύλλα καρμπόν μεγάλα. 19.000 Σύνολον 41.400
 Ταμ. 14/2/42. Νο 96392. [Υπογραφή Βαγενάς] Σφραγίδα ΤΡΑΠΕΖΑ ΧΙΟΥ/ ΑΘΗΝΑΙ/ 14 ΦΕΒ 1942.
 -ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΟΙΝΟΠΑΝΤΟΠΩΛΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ. Δ. ΓΟΥΝΑΡΗ 39 - ΤΗΛ. 45.082. Αριθ. 3091. ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΔΡΑΧ. 2.980. Κατεβλήθησαν παρά του Παντοπώλου κ. Αναγνωστόπουλου Δραχμαί δύο πεντακόσiai ογδόντα ως εκουσία εισφορά υπέρ του Συνδέσμου κατά την διανομήν των ΖΥΜΑΡΙΚΩΝ μηνός Μαΐου. Εν Πειραιεί τη 24/5/49. Ο ΤΑΜΙΑΣ.

*ΔΙΑΦΟΡΑ

-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΕΠΠΑ & ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ. Εν Πειραιεί τη 28 Ιουλίου 1903. Ο Κυρι Γεώρ. Παπαδημητρίου Δούναι ΕΙΣ ΠΕΠΠΑΝ & ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΝ Διά τας ακόλουθους παραγγελίας, ας παρ' αυτών ηγόρασα ... και παρελαβο ... ή τας τ ... απέστειλαν κατά διαταγήν και δια λ)σμόν τ... με τον καραγωγέα Αι ασφάλειαι γίνονται κατ' αίτησιν του αγοραστού. Μετά την παράδωσιν ή φόρτωσιν ο αποστολεύς ουδεμίαν απολύτως φέρει ευθύνην. Τύποις: Θ. Σ. Φιντικάρη - Πειραιεύς. Αραβόσιτον Α' οκάδες 50 τιμή 32 λεπτά. Δραχμάς 16. Αξία σάκου 1 δραχμή. 2 Δεκάρ. Σκούπες μονές 8.50 [έκαστη] 17 Σύνολον 34.

-ΑΡΓΥΡΑΜΟΙΒΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ. Εν Πει-

ραιεί τη 20 Ιουλ. 1908.

Εικοσάφραγκα Αγγλίας Τουρκίας Δολάρια Μάρκα Ρούβλια Κορώνες

Φλωρίνια 12, 6 [δραχμές έκαστο] Δραχ. 72.

-Αριθ. 805. ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΑΠΟΘΗΚΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ Ι. ΚΑΡΑΤΖΑ. Μεταξύ των σιδηροδρ. σταθμών Πειραιώς - Λαρίσης και ακταιωρού λιμένος. ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ. Παραδόθησαν τω κ. ... διά μέσου ... του κ. ... Γαϊάνθρ. ... Τόννοι ... Οκάδες ... Εν Πειραιεί τη ... 191 ... Ο ΕΠΙΣΤΑΤΗΣ.

-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΙΔΩΝ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ & ΜΠΙΣΥΛΛΑ. Πλατεία Λουδοβίκου. Εν Πειραιεί τη ... 192 ... Τιμολόγιον ... Προσφορά τιμών.

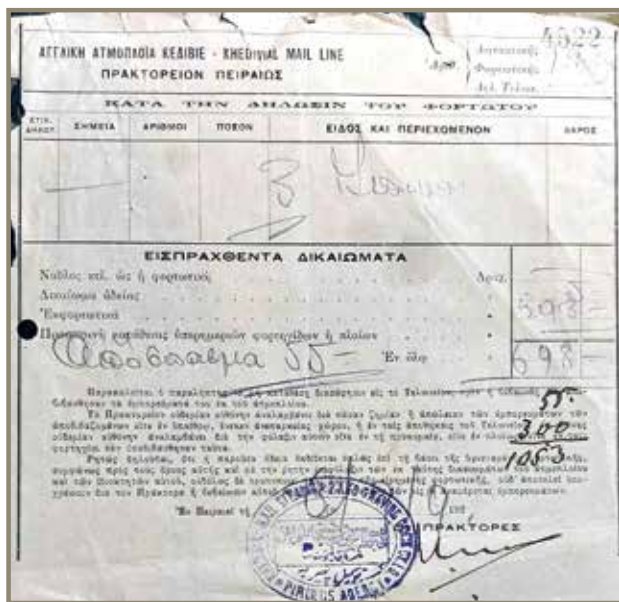
-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ & ΥΔΡΑΥΛΙΚΑ ΕΙΔΗ. "ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΧΡΥΣΑΦΙΔΗΣ", ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ. ΠΛΟΥΤΩΝΟΣ 11 - ΤΗΛ. 40.001. (Υπ)μα Αθηνών: Οδός Γ' Σεπτεμβρίου 19Α - Τηλ. 22.869). Εν Πειραιεί τη 15/2/1937. 1 Μανόμετρο (Κενόμετρο) 5X76 Δρ. 450. Μετρητοίς.

-ΤΗΛ. 40.159. Β. Αριθ. 12. ΧΑΡ. Α. ΓΕΡΑΚΙΤΗΣ. ΣΙΔΗΡΙΚΑ, ΕΡΓΑΛΕΙΑ, ΟΙΚΙΑΚΑ ΣΚΕΥΗ. ΕΙΔΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ. ΠΩΛΗΣΙΣ ΧΟΝΔΡΙΚΗ & ΛΙΑΝΙΚΗ. ΠΛΟΥΤΩΝΟΣ 15 - ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. 18½ Μεταλλικά σύρματα επί 34 δρχ. 629. 2 ΙΟΥΝ 1937 ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ. ΚΑΤΕΧΩΡΗΘΗ. ΑΘΗΝΑΣ 14 ΑΘΗΝΑΙ.

-Δέκα διπλότυπα. ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Η ΕΛΠΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ. ΔΙΠΛΟΤΥΠΟΝ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ & ΥΛΙΚΩΝ. Αύξ. Αριθ. 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116. Βάμβαξ εγχώριος. Τιμές. Εν Πειραιεί τη 3 Ιανουαρίου [Το πρώτο]. Εν Πειραιεί τη 30 Ιανουαρίου 1948 [Το τελευταίο] ΚΑΤΕΧΩΡΗΘΗ. Αποθ. Σελ. 21. Ο ΑΠΟΘΗΚΑΡΙΟΣ. Σφραγίδα: ΚΛΩΣΤΗΡΙΟΝ & ΥΦΑΝΤΗΡΙΟΝ ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ "ΕΛΠΙΣ", Α.Ε. ΕΝ

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ 20/ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΙΡΑΙΕΙ.

-ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ. Αρ. 28037. ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΣ. Γεν. Λ/σμού Συνδρομών Αθηνών Κ. ΕΛΠΙΣ ΑΕ. Συνδρομή 1948/49. 115.000. Ολογράφως Δραχ. Εκατόν δέκα πέντε χιλιάδες <115.000> Εν Πειραιεί τη 29/5/1949 Ο ΤΑΜΙΑΣ [Σφραγίδες: ΕΧΑΡΤΟΣΗΜΑΝΘΗ ΤΟ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΕΛΕΧΟΣ και ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ]

-ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ Τ.Α.Υ.Χ.Ε.Π. ΠΕΙΡΑΙΩΣ. Νο 5017. ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΣ. Γεν. Λ/σμού Κ. ΕΛΠΙΣ ΑΕ επλήρωσε δι εισφοράν Ταμείου Αλληλοβοηθείας Υπαλλήλων. Συνδρομή 1948/49. 25.000. Ολογράφως Δραχ. Είκοσι πέντε χιλιάδες <25.000> Εν Πειραιεί τη 29/5/1949 Ο ΠΛΗΡΩΣΑΣ Ο ΤΑΜΙΑΣ [Σφραγίδα ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ/ 1946/ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ]

-SKF ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Ε Νο 498. ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΔΡΧ. 90.000. Ελάβομεν παρά τα Κλωστήρια ΠΥΘΑΓΟΡΑ το ποσόν των Δραχμών: Ενεήκοντα χιλιάδας. Εξόφλησις ταμ. Α 41323. Εν Πειραιεί τη 8.5.1950. Μετρητά 90.000. Επιταγή ... ΕΣ-ΚΑΕΦ. Ελληνοσουηδική Ανώνυμος Εταιρεία Ενσφαιρών Τριβένων.

*ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΦΑΛΗΡΟΥ

-Δεκαετία του 1920 [6/9/1929;]. ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΚΕΔΙΒΙΕ - KHEIDIVIAL MAIL LINE. ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ. Αριθ. Διατακτικής 4522. Αριθ. Φορτωτικής 11.644. Είδος και περιεχόμενον 3 Ίπποι. Δραχ. 5+693. 698+55+300=1053. Σπάνια σφραγίδα του PIRAEUS AGENCY στην αγγλική και αραβική γλώσσα. -Κ. ΣΑΡΡΗΣ. ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΕΙΔΗ & ΑΕΡΙΟΦΩΤΟΣ. ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ - ΚΑΤΩΘΕΝ "ΑΚΤΑΙΟΥ", ΝΕΟΝ ΦΑΛΗΡΟΝ. ΤΗΛΕΦ. "ΑΚΤΑΙΟΥ", Νέον Φάληρον τη 17 Απριλίου 1926. Ιππόδρομος Φαλήρου. ΔΟΥΝΑΙ.

2. λαμπτήρες 120 κηρ. 60 w. 220 v. 90.00

1. λαμπτήρ 250 κηρ. 150 w. 75.00

1 ρολό ταινία 18.00

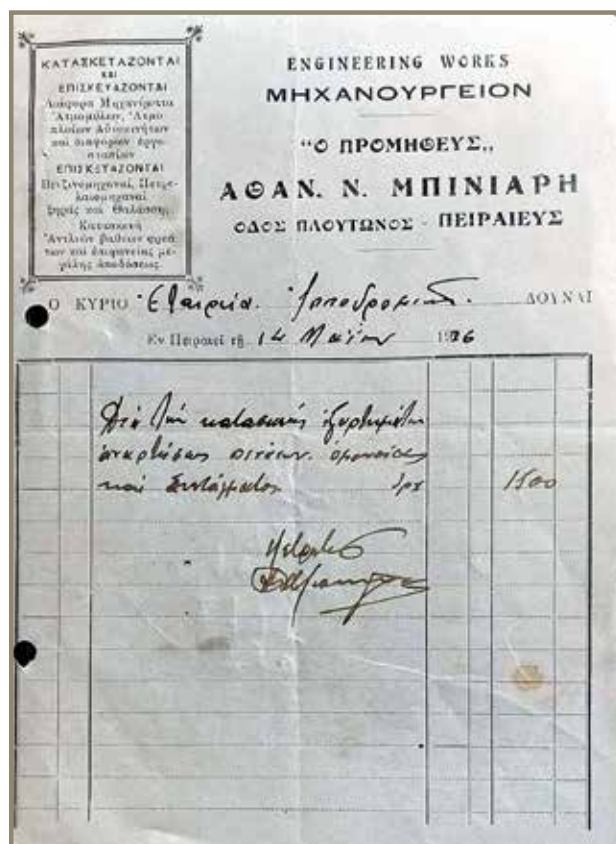
εκατόν ογδοήκοντα τρεις. 183.00 ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ.

-Ομοίως Νέον Φάληρον τη 17 Απριλίου 1926. Ιππόδρομος Φαλήρου. ΔΟΥΝΑΙ. 100 μέτρα σύρμα στριφτό, 12 ντουϊ, 2 βραχίονες, 50 μονωτήρες, 12 γάντζοι, 2 ντουϊ αδιάβροχα. Δραχμαί 647.00 ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ. Εγκαταστάσεις.

-Ομοίως Νέον Φάληρον τη 17 Απριλίου 1926. Ιππόδρομος Φαλήρου. ΔΟΥΝΑΙ. 50 μέτρα σύρμα κορδόνη. 200 δραχμαί. ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ.

-ENGINEERING WORKS ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΕΙΟΝ "Ο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ", ΑΘΑΝ. Ν. ΜΠΙΝΙΑΡΗ. Οδός Πλούτωνος - Πειραιεύς. Εταιρεία Ιπποδρομιών ΔΟΥΝΑΙ Εν Πειραιεί τη 14 Μαΐου 1936. Δια την κατασκευήν εξαρτήματος αναρτήσεως πινακων Ομονοίας και Συντάγματος. Δρχ. 1500 Μετρητοίς.

-ΘΕΟΔΩΡΟΣ Λ. ΖΑΚΚΑΣ. ΕΜΠΟΡΟΣ ΣΙΔΗΡΩΝ & ΜΕΤΑΛΛΩΝ. ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ. ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ ΑΡΙΘ. 40.365. Εν Πειραιεί τη 25 Μαΐου 1937. ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΝ ΕΛΛΗΝ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΩΝ Α.Ε. ΑΘΗΝΑΣ. Ευαρεστήθητε παρακαλώ να καταβάλητε εις τον κομιστήν της παρούσης κ. Κωνστ. Πετσάβαν, το παρ' υμίν πιστωτικόν υπόλοιπον του λ/σμού μου.- Διατελώ μεθ' υπολήψεως [Υπογραφή]. Ο τίτλος στα ελληνικά και γαλλικά. Χαρτόσημο 5 ΔΡΑΧΜΑΙ σφραγίδα ΠΡΟΝΟΜ. ΕΛΛ. ΕΤΑΙΡ. ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ. 25 ΜΑΙ 37.

Επιμέλεια Κωστή Μανωλάκη

Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσήνης

Η προγραμματική σύμβαση για τη δημιουργία του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Αρχαίας Μεσσήνης, ύψους 1.000.000 ευρώ, με φορείς υλοποίησης το ΥΠΠΟΑ και την Περιφέρεια Πελοποννήσου, προβλέπει την εκπόνηση των αναγκαίων μελετών (Προμελέτη, Οριστική – Μελέτη Εφαρμογής – Τεύχη δημοπράτησης), καθώς και τη Μουσειολογική και Μουσειογραφική μελέτη.

Η αναγκαιότητα της ίδρυσης του μουσείου επιβάλλεται από τον πλούτο του υλικού των ανασκαφών που διενεργούνται εδώ και χρόνια από τον καθηγητή Πέτρο Θέμελη στην Αρχαία Μεσσήνη. Η συντήρηση και τεκμηρίωση των ευρημάτων των ανασκαφών και η έκθεση επιλεγμένων συνόλων θα δώσει τη δυνατότητα παρουσίασης στο κοινό της διαχρονικής ιστορίας της περιοχής, της εξέλιξης της οικιστικής μορφής της και του βίου των κατοίκων της.

Το μουσείο θα ανεγερθεί σε οικοπέδο ιδιοκτησίας του Δήμου Μεσσήνης, εμβαδού 9.258,60 τ.μ., στην περιοχή μεταξύ του υφιστάμενου αρχαιολογικού μουσείου και του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Μεσσήνης. Η διαδικασία δωρεάς του οικοπέδου από τον Δήμο Μεσσήνης στο ΥΠΠΟΑ βρίσκεται σε εξέλιξη.

Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο στις Αρχάνες

Μνημόνιο Συνεργασίας για την ίδρυση του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Αρχανών υπέγραψαν η Λίνα Μενδώνη, ο Σταύρος Αρναούτακης και ο Δήμαρχος Αρχανών Αστερουσίων Μανώλης Κοκοσάλης. Ο Δήμος Αρχανών Αστερουσίων παραχωρεί προς χρήση στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού το παλαιό εμφιαλωτήριο του π. Αγροτικού Συνεταιρισμού Αρχανών ΣΥΝΠΕ, με στόχο τη δημιουργία Μουσείου για την προβολή και ανάδειξη του σημαντικότερου αρχαιολογικού πλούτου της ευρύτερης περιοχής. Ο συνολικός προϋπολογισμός των μελετών είναι της τάξεως του 1.500.000 ευρώ, ενώ η αρχική διάρκεια του μνημονίου είναι τριετής.

«Ήχοι αρχαίων» στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών

Έως τις 31 Δεκεμβρίου 2023, οι επισκέπτες του Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών θα έχουν την ευκαιρία να δουν από κοντά τη λύρα, τη βάρβιτο, την πανδουρίδα, τον αυλό και άλλα πιστά αντίγραφα μουσικών οργάνων στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης «Ήχοι αρχαίων».

Η έκθεση, που είχε διοργανωθεί αρχικά από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης, έχει ως αφετηρία και βασικό άξονα ένα σύνολο από δεκαεπτά ανακατασκευές και απομιμήσεις αρχαίων ελληνικών μουσικών οργάνων της περιόδου από τον 8ο έως τον 3ο αι. π.Χ. που κατασκεύασε ο Γιώργος Πολύζος από το 1984 έως το 1994 για την ορχήστρα «ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ» του Πολιτιστικού Ομίλου Φοιτητών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Παράλληλα, υπάρχει φωτογραφική παρουσίαση αντικειμένων με παραστάσεις μουσικών οργάνων από το Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Για τα μουσικά όργανα των αρχαίων Ελλήνων, αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες από τα σωζόμενα, έστω και σε αποσπασματική μορφή, μουσικά όργανα, από τις γραπτές πηγές και την πλούσια εικονογραφία» αναφέρεται σε σχετική ανακοίνωση.

Εγκαινιάστηκε το Αρχαιολογικό Μουσείο Κύθνου

Εγκαινιάστηκε από την Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη

το Αρχαιολογικό Μουσείο Κύθνου, ένα όραμα για τους κατοίκους του νησιού που περίμεναν τριάντα ολόκληρα χρόνια για την υλοποίησή του. Το Μουσείο στεγάζεται στο παλαιό, μονοτάξιο, Δημοτικό Σχολείο της Χώρας, σε κτήρια που κατασκευάστηκαν σύμφωνα με το πρώτο κρατικό πρόγραμμα κατασκευής σχολείων (Βασιλικό Διάταγμα του 1894). Το αρχαιολογικό υλικό της έκθεσης προέρχεται από τις έως τώρα ανασκαφές σε σημαντικές θέσεις της Κύθνου, όπως στην αρχαία πόλη και στον πρώιμο οικισμό του Μαρουλά, οι οποίες πραγματοποιούνται από τη δεκαετία του '90 από τον Αλέξανδρο Μαζαράκη-Αινιάν. Πιο συγκεκριμένα, τα εκθέματα προέρχονται από τη συστηματική επιφανειακή έρευνα και τις ανασκαφές στην αρχαία πόλη (Βρυόκαстро), από περισυλλογές και σωστικούς χαρακτήρα επεμβάσεις, στην ύπαιθρο (αγροικία στα Μαϊστράλια, εξωαστικό ιερό στην Αγία Μαρίνα), από περισυλλογές διάσπαρτων ευρημάτων – κυρίως αρχιτεκτονικών μελών όλων των περιόδων από διάφορες θέσεις του νησιού, και από την ανασκαφή στη μεσολιθική εγκατάσταση του Μαρουλά.

Ανοίγει το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου

Μετά από 12 χρόνια που παρέμενε με κλειστές πόρτες, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου αποδίδεται στην πόλη.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου συγκεντρώνει αρχαιότητες από την Ανατολική Κρήτη, οι οποίες χρονολογούνται από τη Νεολιθική έως και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Ανάμεσα τους ξεχωρίζουν τα κτερίσματα από το πρωτομινωικό

νεκροταφείο της Αγίας Φωτιάς (3000-2300 π.Χ.) και τα ευρήματα από το μινωικό ανάκτορο των Μαλιών. Υπολογίζεται ότι τον Οκτώβριο θα έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες - υπολείπονται μόνο η τοποθέτηση του εποπτικού υλικού και οι ψηφιακές εφαρμογές - και θα πραγματοποιηθούν τα εγκαίνια.

Η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός του Αρχαιολογικού Μουσείου του Αγίου Νικολάου, στο Λασιθί, καθώς και η εκπόνηση της μελέτης της μόνιμης έκθεσής του χρηματοδοτήθηκαν, με συνολικό προϋπολογισμό 6.500.000 ευρώ, από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα – Επιχειρηματικότητα 2007-2013 και το ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020.

Εγκαίνια του Αρχαιολογικού Μουσείου Μεσσαράς

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσαράς, εμβληματικό έργο και όραμα δεκαετιών, για την περιοχή της Γόρτυνας και για την Κρήτη, εγκαινιάσε η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη. Με το Μουσείο Μεσσαράς ως κέντρο –έργο προϋπολογισμού περίπου 8.000.000 ευρώ– δημιουργούνται Πολιτιστικές Διαδρομές, σε ολόκληρη την ευρύτερη περιφέρεια, η οποία περιλαμβάνει μείζονες αρχαιολογικούς χώρους, όπως της Γόρτυνας και της Φαιστού.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσαράς, εμβαδού 2.900 τ.μ., παρέχει πλήρεις μουσειακές υποδομές, διαθέτοντας, πέραν των εκθεσιακών χώρων, αίθουσα προβολών και συνεδρίων, αίθουσα περιοδικών εκθέσεων, εσωτερικό αύλειο χώρο κατάλληλο για εκδηλώσεις και εκθεσιακές δράσεις, αναψυκτήριο και πωλητήριο καθώς και άνετους χώρους πρόσβασης των επισκεπτών.

Η μόνιμη έκθεση έχει γενικό τίτλο «Εν μέσω Ορέων. Η ανθρώπινη παρουσία στη Μεσσαρά από τους προϊστορικούς ως τους χριστιανικούς χρόνους».

Ήρθαν στο φως σημαντικά ευρήματα για την παλαιολιθική εποχή στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας

Σημαντικά στοιχεία για τη διερεύνηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, σε μια σημαντική περίοδο στην ιστορία της ανθρώπινης εξέλιξης και σε μια περιοχή που έως τώρα είχε ελάχιστα ερευνηθεί απέδωσαν τα αποτελέσματα του πενταετούς προγράμματος γεωαρχαιολογικής έρευνας στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας. Στο λιγνιτορυχείο της Μεγαλόπολης βρέθηκαν πέντε καινούριες παλαιολιθικές θέσεις που διασώζουν πολιτισμικά και πανιδικά κατάλοιπα σε στρωματογραφική συνάφεια.

Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι η λεκάνη της Μεγαλόπολης αποτέλεσε ένα από τα νοτιότερα οικολογικά καταφύγια της Ευρώπης κατά τη διάρκεια των παγετωδών περιόδων. Η συστηματική επιφανειακή έρευνα των τεχνιτών πρανών και τομών του λιγνιτορυχείου που έχουν δημιουργηθεί από τις εξορυκτικές εργασίες της ΔΕΗ είχε ως αποτέλεσμα τον εντοπισμό πέντε νέων αρχαιολογικών θέσεων, στις οποίες περιλαμβάνεται η παλαιότερη χρονολογημένη αρχαιολογική θέση της Κατώτερης Παλαιολιθικής στην Ελλάδα (περίπου 700 χιλιάδες χρόνια πριν), καθώς και η αρχαιότερη Μέση Παλαιολιθική θέση στην Ελλάδα και μια από τις παλαιότερες στην Ευρώπη (περίπου 280 χιλιάδες χρόνια πριν).

Επαναπατρίζονται 29 πολύτιμες αρχαιότητες

Είκοσι εννέα ελληνικές αρχαιότητες, προϊόντα λαθρανασκαφών από τη Μακεδονία, την Ήπειρο, τη Στερεά Ελλάδα, τις Κυκλάδες και την Κρήτη, που κατέληξαν στις ΗΠΑ μέσα από τα εγκληματικά δίκτυα της παράνομης διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών, παραδόθηκαν από την Εισαγγελία του Μανχάταν στην Υπουργό Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη, για να επιστρέψουν στη γενέθλια γη, στον τόπο και στους ανθρώπους που τα δημιούργησαν. Μαρμάρινα και χάλκινα ειδώλια ανθρώπων και ζώων, μαρμάρινα, αργυρά, χάλκινα και πήλινα αγγεία, χρυσά και χάλκινα κοσμήματα, μίγμα τοιχογραφίας, που βρίσκονταν στη Συλλογή της Shelby White, καθώς και ένα σπανιότατο χρυσό νόμισμα, που κατασχέθηκε σε Οίκο Δημοπρασιών, συγκαταλέγονται ανάμεσά τους. Οι αρχαιότητες αυτές καλύπτουν ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα από τους προϊστορικούς έως και τους ρωμαϊκούς χρόνους.

Ξενάγηση στο Αρχαίο Φρούριο των Αιγοσθένων από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής

Το αρχαίο φρούριο των Αιγοσθένων, στο Πόρτο Γερμενό της Δυτικής Αττικής ακόμα και σήμερα αποτελεί ένα από τα εντυπωσιακότερα και καλύτερα διατηρημένα αρχαία φρούρια στον ελλαδικό χώρο. Είναι κτισμένο σε ένα τοπίο μοναδικού φυσικού κάλλους, στις υπώρειες του Κιθαιρώνα και στην ανατολική πλευρά του Κορινθιακού κόλπου. «Η θέση θεωρείται στρατηγικής σημασίας, καθώς ήλεγχε ένα λιμάνι στον Κορινθιακό κόλπο, ενώ βρισκόταν πολύ κοντά σε έναν από τους κύριους αρχαίους στρατιωτικούς δρόμους, ο οποίος, διερχόμενος από τη βόρεια Μεγαρίδα, συνέδεε την Πελοπόννησο με τη Βοιωτία», δήλωσε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η Ευγενία Τσάλκου, αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, με αφορμή τον περίπατο που πραγματοποιήθηκε, στο πλαίσιο της δράσης του ΥΠΠΟΑ «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές».

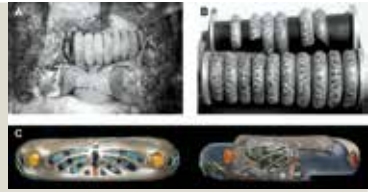
Το φρούριο κτίστηκε στο β' μισό του 4ου αι. π.Χ., προσδίδοντας στη θέση οχυρωματικό χαρακτήρα. Την εποχή που κτίστηκε το φρούριο, τα Αιγόσθενα αποτελούσαν μεγαρική κώμη, ανήκαν δηλαδή στην επικράτεια των Μεγαρέων. Τα τείχη του φρουρίου περιέκλειαν την αρχαία πόλη, η οποία αποτελείται από την ακρόπολη κτισμένη σε χαμηλό λόφο, σε απόσταση 450 μ. από την ακτή και την κάτω πόλη που φθάνει μέχρι τη θάλασσα. Τα τείχη ενισχύονταν με πύργους. Σήμερα είναι ορατοί 15 συνολικά πύργοι του φρουρίου, εκ των οποίων 8 στην ακρόπολη και 7 κατά μήκος του βόρειου μακρού τείχους.

Ασήμι από το Αιγαίο για τη μητέρα του φαραώ Χέοπα

Αιγαιακής προέλευσης φαίνεται ότι ήταν το ασήμι που χρησιμοποιήθηκε στα εντυπωσιακά βραχιόλια της βασίλισσας Χεπερχές, μητέρας του Φαραώ Χέοπα, σύμφωνα με πρόσφατη ανάλυση του υλικού τους. Το εύρημα δηλώνει ότι η εμπορική δραστηριότητα μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου κατά την Εποχή των Πυραμίδων ίσως ήταν εντονότερη από όσο γνωρίζαμε. Τα βραχιόλια που βρέθηκαν στον ασύλητο τάφο της βασίλισσας Χεπερχές Α', της συζύγου του φαραώ Σνεφρού και μητέρας του φαραώ Χέοπα (περίπου 2589–2566 π.Χ.), αποτελούν τη μεγαλύτερη και πιο διάσημη συλλογή ασημένιων τεχνουργημάτων από την πρώιμη Αίγυπτο. Καθώς ο άργυρος σπανίζει στην Αίγυπτο μέχρι τη Μέση Εποχή του Χαλκού, τα βραχιόλια αποτελούν δήλωση βασιλικών προνομίων.

Αυτό που ξάφνιασε ήταν ότι οι αναλογίες ισότοπων μολύβδου είναι συναφείς με τα μεταλλεύματα από τις Κυκλάδες (νησιά του Αιγαίου, Ελλάδα) και σε μικρότερο βαθμό από το Λαύριο (Αττική, Ελλάδα) και δεν αντλήθηκαν από χρυσό ή ήλεκτρο όπως είχε υποθεθεί στο παρελθόν.

Έκθεση στο Βερολίνο με αρχαιότητες από το Ουζμπεκιστάν και την Κεντρική Ασία

Αγγεία ελληνικής τεχντροπίας, νομίσματα με ονόματα τοπικών βασιλέων στα ελληνικά, ένας λουτήρας δείγμα ελληνικού τρόπου ζωής, αγάλματα του Βούδα βασισμένα σε ελληνιστικά πρότυπα. Αυτά είναι μερικά μόνο από τα αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία

παρουσιάζονται –κάποια για πρώτη φορά στη Δύση– στην έκθεση «Αρχαιολογικοί θησαυροί από το Ουζμπεκιστάν – Από τον Μ. Αλέξανδρο στη Βασιλεία Κοσσανών» στο Βερολίνο. Πρόκειται για χαρακτηριστικά τεκμήρια της ιστορικής παρουσίας και της επιρροής του ελληνικού πολιτισμού στην περιοχή. Στο «Νησί των Μουσείων» της γερμανικής πρωτεύουσας εκτίθενται επίσης εξαιρετικά δείγματα τέχνης του «Ελληνικού Βασιλείου της Βακτριανής» και του μάλλον άγνωστου «Βασιλείου των Κοσσανών».

Το 328 π.Χ. μεγάλο μέρος της Κεντρικής Ασίας είχε κατακτηθεί από τον μεγάλο στρατηλάτη. Θέτοντάς την υπό τον έλεγχό του άνοιξε διάπλατα τις πύλες της για να «εισβάλει» και ο ελληνικός πολιτισμός. Η συνάντηση και ανάμιξη ελληνικών και ανατολικών παραδόσεων συνδιαμόρφωσε πολιτιστικά για αιώνες τις περιοχές αυτές.

Στο επίκεντρο του πρώτου μέρους της έκθεσης βρίσκονται οι εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου και τα πιο πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα των οχυρώσεων Κουργκανσόλ και Ουζουντάρα του νοτιοανατολικού Ουζμπεκιστάν. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές της τελευταίας εικοσαετίας απέδειξαν ότι ο Αλέξανδρος ανήγειρε οχυρά στον ποταμό Ωξο (τον σημερινό Αμού Ντάρια), για να εξασφαλιστούν οι κατακτήσεις του.

Νεκρόπολη του Σάτμπυ: ο αρχαιότερος χώρος στην Αλεξάνδρεια

Η Νεκρόπολη του Σάτμπυ (τέλη 4ου-3ου αι. π.Χ.) στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, ο αρχαιότερος σωζόμενος αρχαιολογικός χώρος της πόλης, «ξαναζωντανεύει» μετά από δεκαετίες

χάρη στο πολυδιάστατο αρχαιολογικό πρόγραμμα Alexandrian Necropolis Project (2020-2023), που υλοποιήθηκε από την Αρχαιολογική Εταιρεία της Αλεξάνδρειας.

Η ελληνιστική Νεκρόπολη του Σάτμπυ, αποτελώντας εφεξής έναν νέο επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο της πόλης υπήρξε κορυφαία μητρόπολη του ελληνιστικού κόσμου, διεθνές κέντρο των γραμμάτων και των επιστημών, ξακουστή για τη μεγαλοπρέπεια των κτιρίων της, όπως ο Φάρος και τα Βασιλικά Τετράγωνα.

Η Νεκρόπολη του Σάτμπυ, όπως υποστηρίζουν οι αρχαιολόγοι που ερευνούν την περιοχή, χρονολογείται στις απαρχές της αρχαίας Αλεξάνδρειας, γι' αυτό και βρίσκεται τόσο κοντά στα τείχη της πόλης. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό σύμπλεγμα ταφικών μνημείων Ελλήνων Αλεξανδρινών με καταγωγή από τη Μακεδονία –επίσης από τη Θεσσαλία, την Κρήτη, την Κυρηναϊκή και τη Μικρά Ασία.

Η Νεκρόπολη του Σάτμπυ αποτελείται από ένα μνημειακό υπόγειο πολυθάλαμο συγκρότημα γνωστό ως Υπόγειο Α, δύο μικρότερα αντίστοιχα συγκροτήματα (Υπόγειο Β και Γ) και μια έκταση καλυμμένη με υπέργεια μνημεία με τη μορφή βαθμιθωτών πύργων (κάποτε βάσεις επιτύμβιων στηλών ή βωμών πάνω από λακκοειδείς τάφους).

Οι ΗΠΑ επιστρέφουν αρχαιότητες στην Κύπρο

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου ανακοίνωσε ότι, στις 26 Απριλίου 2023, ολοκληρώθηκε με επιτυχία ο επαναπατρισμός από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής πέραν των 80 κυπριακών αρχαιοτήτων που χρονολογούνται σε διάφορες περιόδους της κυπριακής ιστορίας, από περίπου το 2000 π.Χ. μέχρι και τον 18ο αι. μ.Χ. Οι αρχαιότητες περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, πήλινα και γυάλινα αγγεία, λίθινα γλυπτά, αρχαία νομίσματα και ένα σπάραγμα τοιχογραφίας. Όλες οι αρχαιότητες είχαν παραδοθεί στην Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ουάσινγκτον από τις αρμόδιες αρχές των ΗΠΑ ή από ιδιώτες.

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων και η Εθνική Επιτροπή για την Πάταξη της Σύλησης και της Παράνομης Διακίνησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς εκφράζουν τις θερμές τους ευχαριστίες προς τις Αρχές των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και ιδιαίτερα το HSI, το FBI, το CBP και το State Department, για την εξαιρετική τους συνεργασία και τις πολυτιμές τους προ-

σπάθειες για την πάταξη της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου και τους πολίτες των ΗΠΑ που οικειοθελώς παρέδωσαν στις αρμόδιες αρχές τις κυπριακές αρχαιότητες που είχαν στην κατοχή τους, για να επιστραφούν στον τόπο προέλευσής τους,

Τα νέα ευρήματα στον Άγιο Ιωάννη/Βρέτσια-Ρουδιά Κύπρου

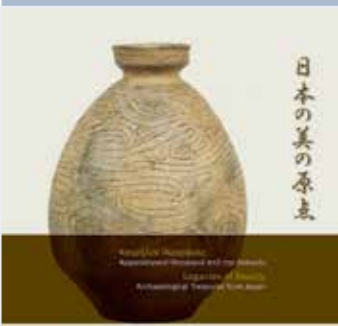
Έρευνες στη θέση Άγιος Ιωάννης/Βρέτσια-Ρουδιάς πραγματοποίησε η αρχαιολογική αποστολή του Τμήματος Ιστο-

ρίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) στην Κύπρο.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου, οι ανασκαφές του 2023 πραγματοποιήθηκαν στην Επιπαλαιολιθική θέση (Άγιος Ιωάννης/Βρέτσια-Ρουδιάς), στο νότιο τμήμα της αναβαθμίδας του Ρουδιά και στη θέση της Ακεραμικής Νεολιθικής περιόδου (Άνω Άγιος Ιωάννης/Βρέτσια-Ρουδιάς), η οποία βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της.

Στην Επιπαλαιολιθική θέση αποφασίστηκε η συνέχιση της ανασκαφής των τομών που είχαν ξεκινήσει να ανασκάπτονται το 2021, δηλαδή των I11, J12, F7 και G8. Στόχος ήταν η μελέτη της στρωματογραφικής ακολουθίας, ιδιαίτερα των βαθύτερων στρωμάτων, το προσεκτικό ξερό κοσκίνισμα όλων των επιχώσεων που αφαιρέθηκαν, αλλά κυρίως η συστηματική επίπλευση με σκοπό τη συλλογή αρχαιοβοτανικών καταλοίπων που μέχρι πρόσφατα δεν είχαν εντοπιστεί. Η επόμενη ανασκαφική περίοδος θα διερευνήσει περαιτέρω τις ενδείξεις αυτές, ιδιαίτερα για τον εντοπισμό τεχνέρχων και κυρίως βιο-αρχαιολογικού υλικού, που προς το παρόν είναι ελάχιστο.

Κειμήλια ομορφιάς: από την Ιαπωνία στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου υποδέχεται για πρώτη φορά σε ελληνικό έδαφος μια ιδιαίτερα σημαντική έκθεση αρχαίων έργων ιαπωνικής τέχνης από τις πολύτιμες συλλογές του Εθνικού Μουσείου του Τόκιο και άλλους πολιτισμικούς φορείς της Ιαπωνίας.

Στα 61 αρχαία έργα της έκθεσης, που έχει τίτλο «Κειμήλια ομορφιάς. Αρχαιολογικοί θησαυροί από την Ιαπωνία» περιλαμβάνονται ειδώλια, αγγεία, όπλα και κοσμήματα, αντιπροσωπευτικά του πολιτισμού των κατοίκων του Αρχιπελάγους της Ιαπωνίας, που χρονολογούνται από το 4000 π.Χ. έως το 600 μ.Χ. Από τα χαρακτηριστικά αγγεία και ειδώλια με ιδιαίτερη μορφή, τα μοναδικά «dogū», μέχρι τα

έργα μεταλλοτεχνίας και γλυπτικής με επιρροές από την Κίνα και την Κορεατική χερσόνησο, τα σημαντικά αυτά έργα τέχνης αποτελούν αντανάκλασεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της Ιαπωνίας μέσα στους αιώνες και καλύπτουν ευρύ χρονολογικό φάσμα της αρχαίας ιαπωνικής ιστορίας.

Η περίοδος Jōmon (11.000-400 π.Χ.) αντιστοιχεί στη Νεολιθική περίοδο και χαρακτηρίζεται από την τροφo-συλλογή, την αλιεία και το κυνήγι. Κατά την περίοδο Yayoi (400 π.Χ.-300 μ.Χ.) εισάγεται η ρυζοκαλλιέργεια και ξεκινούν οι επαφές με την Κίνα και την Κορεατική χερσόνησο. Η περίοδος Kofun (300-700 μ.Χ.) ταυτίζεται με τη δημιουργία του ισχυρού ιαπωνικού κράτους και την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Χιλιάδες μουμιοποιημένα κεφάλια κριών βρέθηκαν στην Άβυδο

Η αμερικανική αρχαιολογική αποστολή του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, που εργάζεται στην περιοχή του ναού του φαραώ Ραμσή Β' στην

Άβυδο, αποκάλυψε περισσότερα από 2.000 μουμιοποιημένα κεφάλια κριών που χρονολογούνται από την Πτολεμαϊκή περίοδο τα οποία αποτελούσαν αναθήματα κατά την τέλεση μιας άνευ προηγουμένου λατρείας των κριών στην Άβυδο. Την ίδια στιγμή, η αποστολή έφερε στο φως, στην ίδια θέση, τεράστιο κτίριο το οποίο χρονολογείται στην 6η Δυναστεία, χίλια ολόκληρα χρόνια πριν από τον ναό του Ραμσή Β'.

Το κτίριο της 6ης Δυναστείας χαρακτηρίζεται από ένα διαφορετικό και μοναδικό αρχιτεκτονικό σχέδιο. Διακρίνεται για τους τεράστιους τοίχους του, πάχους 5 μ., ενώ επισημαίνεται ότι αυτό το κτίριο θα συμβάλει σημαντικά στην επανεξέταση των τεκταινόμενων στην Άβυδο κατά το Αρχαίο Βασίλειο, αλλά και των αρχιτεκτονικών καταλοίπων της εποχής στον χώρο.

Τα κινητά ευρήματα, τέλος, περιλαμβάνουν τμήματα αγαλμάτων και παπύρων, υπολείμματα αρχαίων δέντρων, ρούχα και δερμάτινα παπούτσια. Η αποστολή θα ολοκληρώσει τις ανασκαφικές εργασίες της στη θέση για να αποκαλύψει περισσότερα για την ιστορία της και να μελετήσει και να τεκμηριώσει όσα αποκαλύφθηκαν κατά την τρέχουσα ανασκαφική περίοδο.

Η Άβυδος ήταν το λατρευτικό κέντρο του θεού Όσιρη, του κυρίου του Κάτω Κόσμου, αλλά και ο χώρος όπου είχαν ταφεί ορισμένοι από τους πρώτους ηγεμόνες της Αιγύπτου.

